

Dr. Vásony György – Márkus László A Szentimreváros apostola – Dr. Kalmár Ödön

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

DR. VÁSONY GYÖRGY – MÁRKUS LÁSZLÓ

A SZENTIMREVÁROS APOSTOLA

DR. KALMÁR ÖDÖN

A SZENTIMREVÁROS TÖRTÉNETE

3.

Impresszum

Dr. Vásony György – Márkus László
A Szentimreváros apostola – Dr. Kalmár Ödön

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv szöveghű elektronikus változata. A könyv 1993-ban jelent meg a Szentimrevárosi Egyházközség kiadásában *A Szentimreváros története* című sorozat harmadik tagjaként. Az elektronikus változat a budai Szent Imre Egyházközség plébánosának engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a szerzőké.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Bevezetés	5
Az összeomlás után.....	7
A házapostoli mozgalom.....	8
Az oblatások	11
Pasztorációs munkája és szentbeszédei	12
Kapcsolata rendtársaival, munkatársai mozgósítása.....	16
Egyházpolitika	18
Kulturális lendület, szociális gondoskodás és cserkészlet	20
Circumdederunt.....	23
Memento	24
Példaképünk.....	25
Mindenki barátja	31
Az egyházpolitikus.....	33

Előszó

Csupán néhány esztendeig volt, lehetett dr. Kalmár Ödön O. Ciszt. a Budai Ciszterci Szent Imre Plébánia élén, mégis megjellegte annak történetét, stílusát. Egyrészt, mert Budapest 1945. februárjában végetért ostroma után az újjáépítés, a pasztorális fellendülés lelke volt. Másrészt, mert az 1962–65 közti II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori elképzelését szinte profetikusan elővételezte egy budai egyházközségi mintán. Mai szemmel nézve szinte hihetetlen, hogyan tudott a fiatal plébános ilyen rövid és küzdelmes idő alatt olyan jó példát adni, amelyre az utódok ma is építhetnek és építeniük is kell. Ugyanakkor meghálálhatatlan a Szentlélek hűséget adó ereje, hogy a támogatására annyira tudatosan építő szerzetespap töretlenül tudta irányvonalát és lelkesedését megőrizni és képviselni a későbbi évtizedek során is.

Ez a Szentimreváros történetét felidéző és örökítő második füzetünk képet szeretne adni arról, hogyan evangelizált ez az ízig-vérig ciszterci a szerzetestestvéreivel és a rábízott hívek megbecsülő bevonásával. Házapostolok, oblátusok, cserkészek összefogásával, – a csattanós szentbeszédek, a személyes barátságok, a higgadt egyházpolitikai látás erejében, – a szentségi szolgálat, a kultúra és a szociális gondozás terén maradandót alkotott általa az Úr.

Bizonyára számos emléket ébreszt majd ez a visszaemlékezés személyes élményeivel, baráti hangjával az idősödő hívekben, akik mindezekből sokat átéltek. Örülnénk, ha megajándékoznák Plébániájukat, Családjukat ezek közlésével. Lendületet adhat írásunk azoknak is, akik mostanában kapcsolódnak be a szentimrevárosi hagyományokba. Szeretnénk, ha nemcsak főhajtásra, de követésre is serkentené őket Ödön atya életműve.

Szent Bernát szándékosan szürkén szerény, háttérben maradó, a völgyek világából mégis minduntalan vitalitást sugárzó barátját éppen rendi Mestere szavaival tisztelhetjük meg legtalálóbban: Amikor Ödön Atya az örökkévalóságba távozott, Főhatósága ezt az idézetet írta rá az értesítőre Szent Bernáttól: „Nem egyformán könnyű panasz-szó nélkül irányulni, vétek nélkül irányítani, önként engedelmeskedni, tapintattal parancsolni”. Valóban, hisz ennek titka, ára az ő esetében is az volt, amit viszont a rendi értesítő idézett ugyancsak a Clairvauxi Apáttól: „Ki olyanná lettél a magad számára, mint összetört edény, hogy másokat mindenütt gyorsan támogass... így meghaltál önmagad számára, hogy mindenkinek élj.” Reméljük, Krisztusban most már mindörökké!

Budapest, Szentimreváros, 1993. nov. 5.

Brückner Ákos Előd O. Ciszt.
plébános

Bevezetés

Dr. Kalmár Ödön Dombóváron született 1914-ben, ötgyermekes család másodikjaként. Édesatyja mozdonyvezető volt. A keresztségben a Jenő nevet kapta, az Ödön nevet a szerzetben ruházták rá. Édesanyja elbeszélése szerint két éves koráig kissé erőszakos, sokat síró, de beszédes kisfiú volt. Hamarosan kedves és engedelmes gyerek lett. Korán feltűnt rá annyira jellemző rend- és tisztaságszeretete. Ügyelt játékai, ruhái épségére, iskolai eszközeire. Az első osztálytól kezdve jeles tanuló volt. A Jóistentől kapott és szépen fejlesztett jó tulajdonságai biztosították számára nevelői, társai, a nagy család és az ismerősök szeretetét.

Már elemista iskolás korában esővel, hóval dacolva minden reggel korán indult el a templomba ministrálni. Annyira szerette a templomi szolgálatot, hogy otthon kisasztalon „oltár”-t készített, ahol naponként „misézett”.

Elemi után az újonnan épült Római Katolikus Gimnázium tanulója lett. Kiváló tanári testület segítette fejlődését. Részt vett a kulturális rendezvényeken, a cserkészmozgalomban, de elsősorban a vallási életben. A rábízott feladatokat lelkiismeretesen látta el és a tennivalóiba szívét-lelkét beleadta. Feljegyezték róla, hogy az „Anyák napi” köszöntőn az édesanyákat megkönnyeztette szavaival. Ezek a szüleit mélyen tisztelő, és környezetét bensőségesebb szerető fiú megnyilvánulásai voltak. Ha segíteni tudott, semmi sem volt számára fáradságos vagy kényelmetlen munka. A rendi családban éppen úgy megélte odatartozását, mint a vérszerintiben.

Középkorában korrepetálta gyenge képességű osztálytársait. Hamar kitűnt, hogy a tanításhoz jó adottságai vannak.

A korán érzett papi hivatás itt kezdett párosulni a tanári hivatással. Ötödikes lehetett, mikor hittanárával gondolkodni kezdtek, hogy hová is lehetne jelentkezni szerzetes-tanári-papi pályára. Hittanára a ciszterci rendet ajánlotta. A hetedik gimnáziumot már mint oblátus a Budai Szent Imre Ciszterci gimnáziumban végezte, itt is érettségizett. Beöltözéséig még gyakran eljárt dombóvári barátaihoz, de aztán jöttek a novícius évek. Első fogadalomtétele után a bölcsészkarra járt, majd a teológiára, egy évet Franciaországban a Sorbonne-on tanult. Áldozópappá Zircen szentelték 1939-ben Péter-Pál napján. Magyar-francia szakos tanár lett. 1940-től segédlelkészként működött a Szentimrevárosi Plébánián, 1945 őszétől 1951 nyaráig ugyanitt plébános. Az 1945-ös törvényhatósági választásokon a Katolikus Néppárt jelöltjeként beválasztották Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottság tagjának. 1951 nyaratól Izbégen (Pest megye) harangozó, majd sekrestyés. 1963-tól a Szent István Bazilikában kisegítő lelkész. 1969-től a Budapest VIII. kerületi Jézus Szíve (Jezsuita) templomban templomigazgató. 1986. február 23-án szólította magához a Mennyei Atya. Beszentelése 1986. március 4-én a Farkasréti Temetőben volt; 1986. március 7-én helyezték örök nyugalomra Zircen.

A Gondviselés ajándéka, hogy szerzetes lett belőle, és ciszterci szerzetesi mivolta határozta meg életpályáját.

A Ciszterci Rendet a szerzetesi élet eszményeinek őszinte keresése és követése keltette életre. Szent Benedek rendjéből sarjadt ki, célja Szent Benedek Reguláinak hűségesebb megtartása volt. Az első monostor alapítója szent Róbert (1027–1111-ig). Az új monostor a Cisztercium (Citeaux) nevet kapta. A név valószínűleg a „cis tertium lapidem milliarum”, vagyis három mérföldre a dijoni országúttól helymeghatározásból ered. A Rend legnagyobb alakja Clairvaux-i Szent Bernát volt (1090–1153-ig). Az ő nagy tekintélyének köszönhető a rend gyors elterjedése.

Magyarországon a ciszterciek letelepedése az Árpádházi királyok érdeme. Az első ciszterci monostor még Szent Bernát életében, 1142-ben alakult hazánkban II. Géza idejében. A XIII. században már tizennyolc ciszterci férfi monostor állott. A török hódítás korában, a XVI. század közepére kihaltak e magyarországi monostorok. A Ciszterci Rendnek nagy érdemei voltak hazánkban a mezőgazdaság, szőlészet fejlesztésében (pl. a „Szurkebarát” Badacsonyan). A szerzetesek életét a zsolozsma, a kézimunka és a lectió: tanulás, olvasás és az elmélkedés töltötte ki. A Szent Gellért-hegy északi lábánál, a Hegyalja út kiindulási pontja közelében állt hajdan a Kelenföldi Szent Gellért Plébánia templom a ciszterciek gondozásában, a XIII. században.

1923. január 27-én XI. Pius pápa – teljesítve a magyar ciszterciek kívánságát – felállította a Magyar Ciszterci Rend Zirci Kongregációját. Címerrajzuk liliumot és kavicsot tartó darut ábrázol. A lilium a tisztaság, a kavics tartása pedig az éberség jelképe. A daru, hogy el ne aludjon, kavicsot tart lábával, ha elalszik, leejti a kavicsot, és erre felébred. A „Mors” felirat a Morimond francia apátság nevét őrzi.

1912-ben az állammal kötött szerződés alapján a tervezett Szent Imre Főgimnáziumot a Ciszterci Rend kapta. Különös jelentőségű a Zirci Apát 1913-ban kelt nyilatkozata, melyben kijelenti, hogy a Magyar Ciszterci Rend Lágymányoson római katolikus plébánia vezetését hajlandó vállalni. Eleinte csak a Verpeléti úton működött káplán, majd a háború után a Villányi úti 3. sz. telken ideiglenes templom és plébánia épület jött létre. 1929-ben kezdte el működését a gimnázium, amely ma a József Attila nevet viseli. 1933-ban rendházat vásárolt a Rend az Ibrahim utcában. A 30-as évek elején készült az első terv a plébániatemplom létrehozására. Adományokból és egyéb forrásokból elkezdődött az építkezés, és 1938-ban szentelték fel a jelenlegit. A II. Világháború elejére tehát négy oszlopon állt a Ciszterci Rend a Szentimrevárosban; ezek a Plébániatemplom, a Plébánia, a Szent Imre Gimnázium és az Ibrahim utcai Rendház.

A Rend működésének felfüggesztésével, 1951-től 1989-ig interregnum jellemezte a ciszterci plébániát.

Az összeomlás után

Budapest 1944–45-ös, hét hétig tartó ostroma, majd február 13-án történő eleste korszakalkotó történelmi tény mind Magyarország, mind Budapest, mind pedig a Szentimreváros történelmében. Egy világ omlott össze akkor a szovjet megszállók és kollaboránsaik uralma alatt; a keresztény erkölcs érvényesülése háttérbe szorult.

Az ostrom alatti utolsó szentmise 1945. január 6-án volt a Plébániatemplomban. Az istentisztelet és személyi gondozás az ostrom alatt sem szünetelt, utána pedig újra fellendült. Molnár Rajmond plébános káplánjaival – köztük Kalmár Ödön káplánnal – és több hívővel a Szent Margit Gimnázium óvóhelyére költözött.

A fegyveres harcok a Gellért-hegytől délre fekvő területen február 11-én értek véget. A fizikai és lelki légkör szörnyű volt; kilőtt járművek és tankok, lövegek, emberi holttestek és lőtetemek heverték szanaszét a járdákon és az úttesten. Mindenütt a teljes pusztulás képe. Aki a légoltalmi pincékből feljött, olyan pusztulásnak volt tanúja, melyet leírni nem lehet. Az újjáépítési munkához szinte semmiből kellett a feltételeket előteremteni. Ez vonatkozott az egyházi munkára éppúgy, mint az igazgatásira vagy a gazdaságira.

Sokakat úgy kellett rábeszélni, hogy borotválkozzanak meg. Megszokták a pinceéletet, nem hittek az újrakezdésben, sőt többen attól féltek, hogy az ostrom újra kezdődik. A hat éves háború, a csaknem két hónapig tartó ostrom, halottak, sebesültek, nélkülözés, súlyos, morális teherként nehezedett a kerület lakosaira. Horatius szavai mégis ideillenek: „Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae”, (Carm. III. III.) azaz: „Ha pozdorjává törik is a világ, a rettenthetetlen azért állja a romlást”.

A plébániát vezető ciszterci szellemiség még a horatiusi felismerésnél is tovább lépett. Az első szentmisét a Plébániatemplomban február 18-án mutatták be.

Megindult a romok és a törmelék eltakarítása az egyházi épületekben, hamarosan megalakult az Egyházközségi Tanács. A Plébániatemplom csupán 30 %-ban rongálódott meg, úgyhogy rendeltetésének megfelelően használni lehetett. Megindult a szociális segítő, majd a kulturális munka is. Ennek előmozdítására a Képviselőtestület májusban megvette az ún. Wälder házat a Himfy u. 9. sz. alatt az egyházközség részére. Molnár Rajmond plébánost Endrédi Vendel apát úr az USA-ba küldte. Az Esztergomi Főhatóság 1945. októberében dr. Kalmár Ödön O. Ciszt. káplánt nevezte ki szentimrevárosi plébánosnak.

A házapostoli mozgalom

Az új plébános a munkát igen nehéz körülmények között kezdte el. Az infrastruktúra hiánya lépten-nyomon akadályozta az érintkezést a plébánia és a hívek között. Mindent gyalog kellett megtenni, mint az apostolok korában, fáradt, törődött, éhségtől legyengült és lelkileg megrendült emberekkel. Az új plébános az egyházszervezői, újjáépítési munkát 1945-ben politikailag mindinkább ellenséges, egyre erősödő ateista környezetben kezdte el. Ez a nyomás a következő öt és fél éven át mindinkább fokozódott. Napról-napra folyó harc kezdődött a létfenntartásért, az erkölcsi elvek és intézmények megőrzéséért, az ingadozók erősítéséért és az eszmei értékek átmentéséért. Az egyház irányító készsége, hite erős volt. A hívek reménykedtek, mert valamennyien tudták, hogy „Christus vincit” (Krisztus győz), így azt is tudták, hogy ellenfeleik által mindenütt, különösen a sajtóban, a rádióban propagált ideológia hamis, kudarcra van ítélve, és csak idő kérdése, hogy mikor omlik össze.

Kalmár Ödön legközvetlenebb munkatársai előtt hamarosan nyilvánvaló lett, hogy hármas cél vezet plébánosuk tevékenységét.

A szó szoros értelmében vett pasztorációt szerzetes társaival végezte, de ezzel párhuzamosan – mint szokta volt mondani – „társadalmi katolicizmus”-t is indított.

Ennek szervezete a Házapostoli Mozgalom lett, de szorgalmazta a „Szeretet Munkaközösség” létrehozását is. Az utóbbi által a nyomorral, éhséggel, hideggel, betegséggel küszködők felé közeledett a beteglátogatók, élelmiszervivők és lelki segítséget nyújtók által.

A pasztorációs munkában paptársai mellett az oblatások kaptak nagy szerepet. A „társadalmi katolicizmus” terén megvalósuló kulturális és szociális munkára hívta meg őket.

A Házapostoli Mozgalom eszmei elvi alapjait 1945 nyarán kezdte lerakni. Gondolatait megvitatta legszűkebb világi munkatársaival, teljes valóságban a szervezet csak plébános korában állt fel. Ekkor épült fel az az egyházközségi szervezet, amelyen a „Pokol kapui” sem tudtak erőt venni. 1951-től 1989-ig a befelé fordulás volt jellemző a Szentimreváros jelentős részére, az ateista rendszer összeomlása után e régi gyökerekből kezdődhetett meg az egyházközségi élet újra felvirágzása. Szervező munkája során mind több hívőt emelt ki a háborúvesztés letargiájából. Lelkesítő célt tudott eléjük tűzni – a segítség és újjáépítés célját –, úgyhogy hónapok alatt jelentősen nőtt a „Házapostolok” száma.

Hitvallók sora nőtt ki, akik vállalták a fenyegetettséget, az állásvesztést, még a nyomort is.

A házapostoli munkára vállalkozóktól Kalmár Ödön azt kérte, hogy szabadidejükből áldozva segítsenek átlátni az egyházközség területét, hogy személyes kapcsolatot teremthessenek valamennyi testvérükkel. Kérte, vigyék el a plébánia üzenetét a legtávolabbi helyekre, és a rászorulókat hozzák össze a karitással, a lelki gondozást igénylőket a plébániával. Ha apostoli munkájukban támogatókra találnak, nevüket közölgék vele, a plébánossal, hogy az ő segítségüket is a mozgalom szolgálatába lehessen állítani.

Az egyházközséget három körzetre osztotta. A körzetek élére vezető apostolt nevezett ki. A tömbökön belül a tömbapostol a személyes ismeretségből és egyéni jelentkezésből adódóan egy-egy lelkes hívőt ajánlott a házapostoli teendők ellátására. Ha a helyzet megkívánta, a házapostol több házban is ellátta a teendőket. A megalakulás utáni esztendőben a házapostol minden lakásba becsengetett, és közölte, hogy a római katolikus plébániáról jön, és ha szívesen fogadták, elmondta a mozgalom célját és a mozgalomhoz kapcsolta őket, különösen azokat, akik addig nem keresték fel a templomot. Megszilárdult a karitatív munka. Az akkor még egyházi adónak nevezett hozzájárulást is közvetítették. Hírközlés hiányában sokan nem tudtak arról, el sem hitték, hogy a hitélet a plébánián és a templomokban megkezdődött. Sőt módot találtak arra, hogy jótékonykodjanak, fölös, megmaradt

készleteiket megosszák az arra rászorulókkal. Infláció volt. Amiért reggel kilenckor egy kiló kenyeret lehetett venni, abból délután már semmit. Vajat, baromfit, vagy ruházati cikket csak csere útján, valutáért, vagy aranyért lehetett venni, pengőért nem. A dolgozó ember mindennapi munkáját fokozott nehézségek között végezte, közlekedési eszköz híján gyalog ment munkahelyére. Hosszú sor várt a Dunán átkelő egyetlen hajóra 1945–46 telén.

A házapostoli munkát a napi munka után, vagy vasárnap lehetett végezni, és ez a családotól is áldozatot kívánt. A hívőkkel való kapcsolat-keresés és -tartás kezdetlegessége, s az a környezet, melyben ez az apostolkodás folyt, a kereszténység első évszázadának kapcsolatteremtő nehézségeit idézte. A szabadidőből is csak egy-két óra állt rendelkezésre, mert közvilágítás nem volt, s a vetkőztető bandák miatt sötétedés után nem volt tanácsos az utcán járni. Különösen fárasztóvá tette a munkát, hogy a felvonó sehol sem működött, és fárasztó volt megmászni a sok, magas emeletet, hogy oda is elvigyék a plébánia üzenetét, közvetítsék hívását. A felkeresettek részéről elzárkózás alig volt tapasztalható. Közöny már több, ugyanakkor érdekes, hogy a másvallásúak közül többen úgy érezték, indítatva érzik magukat arra, hogy saját lelki közösségükben is rámutassanak a romokból való lelki közösségépítés ilyen, új módjára. Néhány hónap után örömdetesesen megerősödött a kapcsolatfelvétel a hívek részéről a plébánia felé – testvéri segítséget ajánlottak fel a kerületi kápolnák és a templom körüli romok eltakarítására jöttek a hívek. Nőtt az információ mennyisége és a házapostoli teendőket meg lehetett osztani másokkal is. A legfőbb eredmény az volt, hogy ugrásszerűen megnőtt a szentmisén résztvevők, a szentségeket igénylők száma. Elmondhatjuk, hogy 1946. tavaszán már zsúfolva volt a templomunk.

A plébános vízkereszti beszédében utalt a házapostol-toborzásra, mondván: „a lakókat szólítsák, gondozzák, közvetítsék feléjük az egyházközség és a plébánia üzenetét...”, továbbá „a házapostol élete legyen vonzó példamutatás lakótársai előtt”.

Az 1946-os évben a plébániát egymás után keresték fel olyanok, akik a házapostoli munkát a maguk területén beindítani szándékoztak. Érdeklődtek a szervezés feltételeiről, végrehajtásáról, de nehézségeiről és eredményeiről is. A későbbiekben a házapostolok havonta összejöttek a gimnáziumban, a templomban. Ezekben az összejöveteleken Kalmár Ödön adta az útmutatást „lélektápláló meditáció” keretében: lelki és gyakorlati tanácsot, melyeket megvitattak.

„Katekizmus képekben” színjátzó csoportot alakítottak a szervezet keretében és különböző témákat dolgoztak ki, pl. „Az édesanya beszélget serdülő lányával”, vagy „Édesapa beszélget fiával”, vagy „A hatodik parancsolat”, vagy „Hívják a papot a betegek szentségével”. Ezek a mindenkit érintő, érdeklő és valóságyszerűen előadott kérdések azt a célt szolgálták, hogy a háború és az ostrom idején elhalványodott katolikus követelményeket, szokásokat újból a hívők emlékezetébe idézzék. Az összejöveteleken során a tizenkét tömbapostol mindezt megtárgyalta, majd a hozzájuk tartozó, körülbelül nyolc-kilenc házapostolnak közvetítette. Ők a hasznos gyakorlati utasítás szerint keresték fel a rájuk bízott házbelleket.

1948. januárjától a házapostoli mozgalom keretében minden hónap első vasárnapján az édesapák és édesanyák miséje indult. A házapostolok biztosította közvetlen érintkezés jó mód volt arra, hogy az ateista erőszak-szervezetek ellenőrzését az egyház felett gyengítse. Nem volt szükség írásbeliségre. Még telefonlehallgatás alól is ki lehetett menteni a plébánosi üzeneteket, melyek igazán nem voltak ugyan államellenesek, mindenesetre a közvetlen érintkezéssel sikerült titokban tartani azok nevét, akik ebből a kapcsolatból hátrányt szenvedtek volna.

1948. szeptemberében, a „fordulat évében” erősödött az egyházellenes harc. Teljes valóságában átéli az ország, és benne az egyházközség, a zsoltáros énekének fájalmát, „Körülvettek az alvilág gyötrelmei” (Zsolt 17,6).

1948. októberében hatósági nyomásra be kellett szüntetni a Házapostoli Mozgalmat, az apostolok többé nem jöhettek össze.

Volt egy eset, amikor mégis érvényesült a házapostoli szervezettség. 1949-ben a Húsvéti feltámadási körmenetet hangszórókkal közvetíteni már tilos volt. Az ateisták a Szent Imre szobor körül felállított hangszóróikkal mozgalmi zenét harsogtak az arra vonulók megzavarására, sőt jelszavakat is ordítottak, de a mesterkedés csúfos kudarcot vallott. Az összefogott hívek óriási hangereje elnyomta a zajt és a provokációra magabiztos nyugalom volt a válasz.

Az oblátusok

1948-ban dr. Endrédy Vendel zirci apát és Kalmár Ödön plébános elgondolása és kezdeményezése alapján megalakult a „Ciszterci Világi Rend”. Célkitűzése, hogy a világban élő, tökéletesebb keresztény életre törekvő fiatalok és öregek, férfiak és asszonyok saját elhatározásukkal az obláció – azaz felajánlás – szertartása által a Ciszterci Rend egy meghatározott monostorának, Magyarországon a Zirci Apátságának lelki közösségébe felvétessenek.

Az obláció addig kötelez, amíg az oblátus hű marad felajánlása szándékához. Az oblátusok legfőbb előjárója az Apát. Ez a lelki közösség több kisebb egységre tagozódik, idősek, fiatalok, nők, férfiak, házaspárok részére külön-külön. Ez így célszerű. Az ilyen kisebb közösségek, ún. konventek élén előljáró, lelki vezető áll. Azokban az időkben maga a plébános, továbbá dr. Balassa Brúnó, Lovass Ambró, Barlay Szabolcs, Dr. Golenszky Kandid, Dr. Kerényi Engelbert álltak spirituálisként az egyes közösségek élén. A közösségbe a rendi előjáró hívja meg az erre kiválasztottakat. Ezután a jelölt a spirituális javaslatára megkapja a Szent Bernát érmet és a novíciusi ciszterci ruhát jelképező kis fehér gyapjú skapulárét. Ezzel a beöltözéssel veszi kezdetét az előzetes tagság, melyet próbaév követ, szerzetesi néven noviciátus. A jelöltek rendi védőszentet kapnak. Az egyéves próbaidő utáni felajánlási szertartás szövege a következő:

„Én ..... testvér, felajánlom magamat a Mindenható Istennek, a Boldogságos Szűz Máriának és Szent Bernát Atyánknak a zirci monostor részére és ígérem életemnek jobbítását, állapotbeli tisztaságot és keresztény állhatatosságot a hitben, Szent Benedek atyánk Regulája, a Ciszterci Világi Oblátusok szabályzata szerint Isten és minden szentjei előtt. Ámen”.

Az oblátusok kötelességei részletesebben a következők: életének, erkölcsének állandó tökéletesítésével az önmegtagadás, a böjt és a bűnbánat eszközeivel élni.

Vállalják az állapotbeli tisztaságot, Isten akaratával megegyező hűséges családi életet, a magányos oblátus pedig Istenért megharcolt teljes tisztaságot.

Feladat a hit megvallásával, jó példával, apostoli módon közreműködni az Egyház felvirágoztatásán.

Minden oblátus kérheti, hogy ciszterci ruhában temessék el.

Akik a plébános konventjének voltak tagjai, még emlékeznek az Emmaus Kápolna (Ménesi út) falai között tartott rekollekciókra, a meditációk közvetlen hangulatára, melyben ő mindig alkalmat talált a gyakorlati tanácsok közvetítésére is, azért, hogy az oblátusok azokban a szörnyű időkben szilárdan tartsanak ki keresztény életvitelükben.

Pasztorációs munkája és szentbeszédei

Pasztorációs munkához elhivatott személy, fogékony lelkek, fórum és számos eszköz szükséges. Az elnyomás éveit, melyek az összeomlást követték, nehezítették a pasztorációt valamennyi, a szovjet megszállók uralma alatt álló országban. Borotvaélen jártak a pásztorok, amikor a nyájhoz szóltak. Tudták, hogy minden szavukat, tettüket éber, áruló szemek figyelik és külön hivatal, hatóság regisztrálta működésüket. Egyetlen félreértett kijelentés súlyos következményekkel járt.

A vallásszabadság elvileg deklarált szabadságjog volt Magyarországon az ateista uralom idején, azonban önkényes értelmezése a hatóságok részéről igen szűk kört szabott érvényesülésének. A rezsimnek egyetlen jelentős ellenfele volt, mellyel számolnia kellett, az Egyház.

Ingerültté és idegessé tette a hatalom gyakorlóit, hogy a hatalmuk alatt álló terület minden szervezetére, intézményére lecsaphattak, felszámolhatták, az egyházak működését azonban megszüntetni nem tudták. A rezsim meg tudta tenni viszont, hogy a szervezet kimagasló, vagy bármilyen okból veszélyesnek tekintett egyedei ellen eljárjon. Ennek volt áldozata Mindszenty József hercegprímás, Grósz József kalocsai érsek, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük, de követte őket számos szerzetesrendi vezető, plébános, káplán. Agyfűrt kínzásokkal, koncepciós perekkel, hosszantartó börtönbüntetésekkal kapcsolták ki őket, vagy kényszerlakhely kijelölésével akadályozták működésüket.

Ebben a vázlatosan körvonalazott lelki és politikai közegben fejtette ki Kalmár Ödön pasztorációs tevékenységét 1945 és 1951 között. 1945-ben a megrongált templom nagy részét helyreállították. A plébános 1945 Advent időszakában már „Ciszterci konferenciabeszédek” címen karácsonyi előkészületet tartott, sőt ennek az Adventnek folyamán indította be az Ibrahim utcai Rendházi Kápolna működését nyilvános kápolnaként. Szeplőtlen Fogantatás Ünnepe meghirdette a magyarok „lelki fegyver”-ének, a Szentolvasónak napi mondását. 1946. március 6-án megszervezte a katolikus asszonyok első találkozóját a gimnáziumban – Farsang vasárnapon – a házapostoli buzgólkodás első eredményeképpen – időbeosztásos vállalású szentségimádás volt több száz hívő részvételével. Megkezdődtek a nagybőjti lelkigyakorlatok is. Ekkor érte templomunkat a Magyarországon addig szinte ismeretlen olyan csapás, amely megdöbbenetett a hívő sereget. Falbontó betörők jártak a templomban, és a Szentségtartót, valamint a kehelyfedeleket elrabolták. Tudta a közösség, hogy most már az erőszaknak evvel a formájával is számolnia kell a jövőben.

Az 1946. Nagybőjtöt záró Húsvéti Feltámadási körmenetre való felkészülés az addigi munka próbakövének tűnt. Ez volt az első alkalom, amikor egy ateista nagyhatalom megszállása alatt lévő város hívői az utcán vallhatták meg hitüket. Körültekintően, a Nagybőjt folyamán heteken át tartó munkával készült a Házapostoli Szervezet erre a körmenetre. Az érdeklődők nagy számából tudni lehetett, hogy a körmenet tízezres nagyságrendű lesz, a kerületi hatóságokkal sikerült jelentős útvonalat kijelölni a körmenetre. A plébánia templomtól indult nyugat felé a Szent Imre herceg (ma Villányi) úton hatos sorokban. A menetet a tömb- és házapostolok, valamint fehér-fekete karszalagos rendezők kísérték oldalról, a menet a Szüret utcán fordult jobbra, majd újra jobbra a Nagyboldogasszony (jelenleg a Ménési) úton, majd innen elért a Bartók Béla úthoz, és a Körtér érintésével a Szent Imre herceg úton tért vissza a plébániatemplom elé. Rengeteg hívő vett részt. Más egyházközségekből is jöttek. Akkor még nem mindenütt tartottak feltámadási körmenetet, a szentimrevárosinak híre ment.

A szertartás megható volt, sokan jöttek gyertyával, többen sírtak, még többen boldogan énekelték az egyházi énekeket. Híre hamar elterjedt, fővárosszerte felfigyeltek a testvér

egyházközségek, sőt az Egyházmegyei Főhatóság is. Bizonyára nem kevés figyelmet szenteltek neki az idegen beállítottságú hatósági emberek is.

Bátran és bizakodva tekintett a közösség most már a nyár eleji Úrnapi Körmenetre, mely eredményét, méreteit tekintve hasonlított a Feltámadási Körmenetre.

1946-ban és 1947-ben virágzott a közösségi hitélet. Az Úrnapi Körmenet talán még nagyobb részvételi számmal zajlott le, mint a Feltámadási. „Együtt menni, együtt énekelni” volt a Kalmár Ödöntől megadott alapgondolat. Mintha ismerte volna az angolok közmondásos hitét, hogy „akik együtt énekelnek, azok együtt is maradnak”. A plébános vezetői, szervezői munkája teljes sikert biztosított. A tömbapostolok tömbjükkel a körzeti házapostolok vezetése mellett vonultak és elérték, hogy a hívők ne a járdáról figyeljék a menetet, hanem családotól együtt haladjanak a Szentséggel. Szinte csodával volt határos, honnan került a kislányok kosarába annyi virágszirom, melyet az Oltáriszentség előtt szórtak az úttestre. Augusztus 20-án a plébánia területéről nagy hívő sereg indult a Szent Jobb Körmenetre. 1947 Nagyboldogtján rendezett konferenciára vendégatyákat hívott meg a plébános. Tavasszal továbbment, és azokban a kerületi üzemekben, ahol érdeklődést tapasztalt, úgynevezett „röpgyűléseken” ismertette az egyházközségi életet. Így módot adtak arra is, hogy azok, akik a munkástársadalom tagjai közül lelki gondozást igényeltek, megkaphassák, és bekapcsolódhattak az egyházközségi életbe is. A következő Feltámadási körmenet, Úrnapi körmenet az előző évihez hasonló buzgó részvétel és siker mellett folyt le. Az 1947-es tanév még Veni Sanctéval indult, sőt új orgonát építettek a templomi adományokból és sorsjegyekből. Ez év augusztusában meghirdetett Nagyboldogasszony Év során, október 6-án a női nagygyűlés résztvevői töltötték meg a gimnázium dísztermét. Október 13-án a szomszédos plébániához tartozó „Pálos Sziklakápolna” ünnepségekre látogattak el a hívők, utána gyertyás menet vonult a Bartók Béla úton.

Talán ez volt az utolsó nagy nyilvánosságú ünnepi alkalom a Sziklakápolnában, mert működését a rendszer beszüntette. Mint ismert, az akkori kormány csakhamar balettintézeti kollégiummá alakította.

A plébánián a szentmiséken áldozók száma annyira megnőtt, hogy harmadik áldozási kelyhet kellett beszerezni. 1948. januárjában a Szentatya kezdeményezésére a templomi hívek kezdik énekelni a Responsoriumokat. Így jobban bekapcsolódnak a szentmisébe. Ugyancsak ennek az évnek a nyarán elevenítette fel Kalmár Ödön azt a korábbi szertartást, melynek során a hívek skapuláré érmét vettek át áldás keretében. A feljegyzések szerint több mint négyezer hívő vett részt ezen az átadáson. Ebben az évben a Szent Jobb Körmenetet betiltották, a szentimrevárosi hívők egyénileg, a Bazilikán belül rótták le tiszteletüket Szent István Jobbjá előtt. Az elnyomás tovább folyt, és az államosított gimnáziumban az addig órarendbe iktatott, rendszeres hitoktatás helyett a hatóságok csupán fakultatív hitoktatást engedélyeztek. Ezzel egyidejűleg megindult a politikai propaganda és a nyomás, különösen azoknál, akik ki voltak az államnak szolgálatva, hogy gyermekeiket, miután nem kötelező, ne járassák hittanra. Többek között ennek volt a következménye az a mérhetetlen erkölcsi romlás, elbizonytalanodás, amely az ifjúságra rászakadt, és még ma is sokakat visszatart a hitélettől.

Augusztus 20-án Szent István napján együtt ünnepelt az egyházközség Szent Bernátra is emlékezve, kinek augusztus 20-án van emléknapija. Szeptemberben megindult a zugligeti LelkiGYakorlatos Ház, a Cisztercium. Áhítatot ébresztő környezetben kezdték megtanulni a hívek a befelé fordulást, a szilenciumot (csendhallgatást), ami jó felkészülés volt az egyházközség elkövetkezendő éveire. Évtizedek óta, ez évben szeptember 8-án először, a gimnáziumban nem volt Veni Sancte. De a szülőkkel való kapcsolat továbbra is élt. Október 6-án „Szülők hittanja” címmel indult elmélkedéssorozat, melyen a jelenlegi zirci apát, Dr. Kerekes Károly, egyházunk hitigazságairól adott elő. Az adventi konferencia-beszélgetések már igen nyomott hangulatban zajlottak. Kalmár Ödön „Kell-e beszélgetni és hogyan

szóljunk a gyermekekhez a tiszta életről és a hatodik parancsról?” címmel tartott előadást. A gyermekek pedig Karácsony után Aprószentek ünnepére jöttek össze „Betlehem-nézőbe”. Januárban megkezdődött a „Szent Év”, havonta Eucharisztia-óra volt a templomban, ezen együtt énekelték a hívek a zsoltárokat. A zsolozsma Completoriumot is együtt mondták a Szentatya „Szentévi” imádságával együtt.

Februárban a Lourdes-i Szűz és a Betegek Napját ünnepelte az egyházközség. A járnai tudókat a templomba hívták. Otthonukban keresték fel azokat, akik akadályozva voltak. Még arra is gondja volt a plébánosnak, hogy felhívja a hívőket, hogy azokért imádkozzanak, kikért más nem imádkozik. Felhívta a betegek környezetéhez tartozókat, hogy tanúsítsanak nagy türelmet a szenvedők iránt. Rámutatott arra, hogy ezt tekintsék felajánlásnak, érdemszerző cselekedetnek. A nagypénteki passió alkalmából szinte szűknek bizonyult a plébániatemplom, és megint nagy részvétellel tartották a körmenetet. Az elsőáldozók emléklapot kaptak tavasszal, Anyák Napján közös imádság volt, és Szent Kristóf áldásra is meghívta a plébános a gyerekkocsis szülőket.

Szeptember 22-e gyásznap volt a közösség számára, mert a rendtagok többé nem hordhatták reverendájukat, de a lelkiélet, a pasztorációs munka még töretlen volt. Gyermekek számára Karácsonykor a „Jézuska-várás”-t megszervezték, de utána már nagyon rossz idő következett. 1951-ben a templomi hirdetőtáblára még fel-felkerült a Katekizmus egy-egy gondolata, de már tavasszal szemet szúrt a hatóságoknak a fiúk és lányok esti foglalkoztatása, úgyhogy ezeket fel kellett függeszteni. Ezzel a munkának újabb része csendesedett el.

Hogy viszonylag teljes képet kapjunk Kalmár Ödön munkájáról, szólni kell a pasztorációs munka gyakran látványos megnyilvánulásai után szentbeszédeiről.

A visszaemlékezések szerint ő a „halk szavú” lelkipásztor volt. Indulatosan senki nem látta. Mindenkihez udvariasan, de igen hatásosan szólt. Kifejezőmódja meggondolt volt, és akivel személyesen beszélt, azzal az egyéni kapcsolatot azonnal megeremtette.

Beszélgőtársai úgy érezték, hogy csak velük foglalkozik.

Egyik legközvetlenebb híve és oblátusa említi visszaemlékezéseiben, hogy amikor még Farkas Alberik volt a plébános, tehát a 40-es évek első felében, a féltizenkettes szentmisén a prédikációt ketten felváltva tartották: Simon Lambert és Kalmár Ödön. Az előbbi fizika-kémia szakos, tehát reál, az utóbbi francia-latin szakos, tehát humán pedagógus volt. Az előbbi a súlypontot észkokokra helyezte, az utóbbi az érzelmre és a szívre hallgatott. Egy másik régi munkatársa szerint Kalmár Ödön elsősorban az életszentség, és nem a bölcsélet embere volt, ennek ellenére beszédei mély bölcséleti alapból indultak, hiszen párizsi tanulmányai folyamán Jacques Maritainnél doktorált, vele konzultálta disszertációját, és a nagy filozófus gondolatmenete és tanítása szilárd katolikus bölcséleti alapot jelentett magyar tanítványának.

A politikai hatalmi harc és befolyás, az állandó ellenőrzés, tehát a közeg, melyben szentbeszédeit tartotta, nem korlátozta abban, hogy katolikus tanításait a Szentlélek erejével közvetítse a hívőkhöz. Tudta, hogy milyen nagy felelősség hárul rá, mikor a hívő sereget vezet. Sokan lelki vezetőjüknek tekintik, mondanivalója után indulnak, aszerint cselekednek. Vigyáznia kellett, hogy senkit olyan cselekedetre beszédei ne indítsanak, melyből egyéni, családi, vagy közösségi tragédiák állhatnak elő. Beszédei visszatérő mottója éveken át az volt, hogy „állapotbeli kötelezettségeiteknek tegyetek eleget!”. Arra mutatott rá, hogy mindenki azon a helyen, hová a Gondviselés állította, végezze el azt a munkát, mely tőle elvárható. Családeltartás, gyermeknevelés, jótékonyság. Gyakorlati értékű tanácsokat is adott. Egyik nagybőjti első vasárnapon idézte a 90. zsoltárt, hiszen ennek szavával kísértette a Sátán Krisztust, hogy vesse le magát a mélybe: „Angyalainak parancsolt felőled, hogy oltalmazzák minden utadat, tenyerükön fognak hordozni téged, hogy kőbe ne üssed lábadat.”

Óvta a híveket, hogy vakon bízzanak, sürgette, hogy kerüljék el, sőt hárítsák el – Krisztus szavával – a Gonosz kísértését. Sokszor idézte a Hegyi Beszédet: „Minden napnak megvan a

maga gondja”. Intette a híveket, hogy bizakodjanak, de a jövőt, a Gondviselés útját ne kutassák. Tudta, hogy „pirulni fognak ellenségeim és nagyon megzavarodnak, és pironkodva sebtén elkullognak” (Zsolt 6). Arra buzdított, hogy a hívők tartsák szem előtt a „conversio morum” fontosságát, az erkölcsi „stabilitás”-t, a „castitas”-t, valamint a „silencium”-ot, tehát jobbitsák magukat, legyenek erkölcsileg szilárdak, tiszták, és uralják nyelvüket. Ebben látta az erős, ellenálló római katolikus közösség erejét.

Egyik hívőjének megjegyzésére, aki egyes szentbeszédetek tartalmát kifogásolta, azt mondta, hogy minden szentbeszéd a Szentlélek sugallatára jön létre, és ezért mindegyikben van legalább egyetlen elem, amely a hallgatónak javára szolgál, csak meg kell keresni. Aki megtalálja, hasznot húz belőle.

Érzékelhető volt nála a ciszterciek akkori reggeli imájának, a Primának hatása. Szinte minden beszédében megnyilvánult ennek, vagy a „Completorium”-nak egy-egy gondolata. Gyakran visszatérő intelme volt, hogy hálát is kell adni Istennek. Nem elég imádkozni, hanem oda kell fordulni, vissza kell gondolni azokra az örömteli üdvös eseményekre a hívő életében, melyet Istentől ajándékkul kapott, s melyet esetleg mint megpróbáltatást érzékelt, de később javára fordult. Köszönje meg, mert ezzel tartozik Istennek, és reménye lehet, hogy újabb adományokat érdemel ki. A rohanó életben az emberek kérnek, de a hála, jól tudta ezt Kalmár Ödön, ritka emberi tulajdonság. Jól látta azt is, hogy az emberek mennyire panaszkodnak. Többnyire okkal tették, mégis gyakran hívta fel hallgatói figyelmét, hogy kerüljék a panaszokat, vegyék fel a keresztet, amelyet rájuk mértek, hordozzák úgy, ahogy Krisztus hordozta. Ne terheljék környezetüket azzal, hogy panaszkodnak nekik, forduljanak gondolataikban Istenhez és magukba, és ha bármit is szenvednek, tekintsék úgy, mint üdvös penitenciát addig elkövetett vétkeik miatt.

Az összeomlás előtti Magyarországon Prohászka Ottokár püspök egyetemi templomi prédikációit a mindenkit magával ragadó lendület jellemezte. Banga Béla S. J. elmélkedései az erkölcsi magasság és mélység felmérése utáni katarzis tette élménnyé. Kalmár Ödön beszéde után a hívő kijött a templomból, eltelt a szeretettel, megnyugvással és bizakodással. Eltelt vele, mert az igehirdető plébános egyensúlyban tartotta mondanivalóját. Homiliája első részében fejtette ki, tette érthetővé az aznapra rendelt evangélium, szentlecke gondolatát a hallgatóság előtt. Utána rámutatott, hogy a hívő mindennapi személyes, családi életében, munkahelyén hogyan tudja ezt saját és környezete javára a gyakorlatba ültetni. Ez volt az ő igehirdetői nagysága.

Kapcsolata rendtársaival, munkatársai mozgósítása

Igen széles a kör, kikkel Kalmár Ödön hivatása során kapcsolatba került. Szerzetesként, tanárként, plébánosként, lelki atyaként, spirituálisként, majd száműzöttként élt és dolgozott, de magatartását következetesen az udvariasság, nyugalom és a baráti hang jellemezte. Szerzetesként engedelmességgel tartozott a zirci apátnak, plébánosként az egyházi főhatóságoknak is. Elkötelezettségének maradéktalanul tett eleget. Rendtársaival való kapcsolatát készséges együttműködés, pontos tájékoztatás, lojális, igen baráti hangvételű érintkezés jellemezte. Beosztott káplánjait vezette, oktatta, gondosan ügyelt arra, hogy a munkamegosztás velük szemben igazságosan érvényesüljön.

Lelki vezetőként mindenkiel szemben krisztusi szeretetet sugárzott, megnyugtató lénye a legnehezebb lelki válságokban szenvedőket is vigasszal töltötte el.

Politikai számkivettként nagy önuralommal, panasz nélkül, tőle a megszokott derűs nyugalommal viselte keresztjét. Az izbégi kitelepítettségéből visszatérve szerzetesi alázattal töltötte be a rárótt, de képességeit messze fel nem érő feladatokat, mint olyan ember, aki lényegesen jelentősebb, fontosabb munkakörben dolgozott. Korábban a bibliai Jób módjára élte élete utolsó negyedét, és vezérelte a gondolat, hogy „Az Úr adta, az Úr elvette”.

Már káplánságának első éveiben olyan lelki válságot szenvedőkkel került kapcsolatba, akiket a háború juttatott bajba, akik nyomorékokká lettek, akiknek családja széthullott, esetleg hozzátartozóik elhaltak. Elmondhatatlan azoknak az egyéni tragédiáknak a sora és jellege, amelyek az ostromot követően tárultak a lelkiatyák elé. Mindez az erőszak következménye volt, amelyet magyar asszonyok, családok szenvedtek az ostromot követő katonai megszállás heteiben, hónapjaiban. Feldúlt családi életű férfiak, mindent elvesztett asszonyok, lányok keresték őt tanácsért, vigaszért, útmutatásként.

Amikor 1945 őszén plébános lett, a gondok nem csökkentek, legfeljebb más jellegűek lettek. A háborút követő éveket egyre inkább a bizalmi válság jellemezte. Az emberek nem tudták egymásról, hogy milyen gondolkodásúak. Sok volt az álnokság, hazugság, provokáció. A mindennapi ember is mind fokozottabb mértékben óvatos lett, mikor véleményt cserélt lakótársával, munkatársával. Még fokozottabb mértékben nehezítette ez az együttműködést az egyházi vezetők részére, mert tudták, hogy árgus szemekkel figyelik, informátorokkal veszik körül őket, telefonjukat lehallgatják, de azt is tudták, hogy munkatársaik sokszor megélhetésüket kockáztatják az együttműködés során.

Az a körülmény, hogy valaki templomba járt, okot adott arra, hogy feljegyezzék munkahelyén. Ha valakiről látszott, hogy együttműködik a klérussal, fokozott ellenőrzés alá került. Kalmár Ödön jó érzékkel tudta kiválasztani azokat, kikre építhetett, akár a Házapostoli Mozgalom keretében, akár oblatúrai között. Még ha valaki meg is ingott egyház iránti hűségében a politikai befolyásolás hatására, az vagy feltárta a plébánosnak a gyöngeségét, vagy magatartásából tudott a plébános következtetni arra, hogy az óvatosság ajánlatos. Az egyházközség elnökségét viszonylag független személyekből válogatták. Kiskörű volt. Ki nem szolgáltató voltuk, szellemi függetlenségük alkalmassá tette őket az együttműködésre, és rászolgáltak a bizalomra. Ödön atya önfeláldozására jellemző, hogy egyik munkatársának gyermekbénulásban szenvedő nővérét tíz éven át havonta kétszer kereste fel, és lelki vigaszt adott neki. Megtanította, hogyan hordozza keresztjét. Segítségére volt munkatársának, hogy amikor a háború után Párizsba került, megtalálja ott azokat a katolikusokat, akiket ő már ott korábban megismert, és alkalmasnak tartott arra, hogy az idegenbe került kiküldött segítségére legyenek.

Gyermekkorában komoly és kevés beszédű volt, idős korában el tudta kerülni a „Canities morosa”-t az idős korrallal járó elkomorodást. Átlagon felüli szervezőképességgel hatott

munkatársaira, de háttérben maradt, mert nagy alázattal névtelenségre törekedett. Különösen jellemző volt személyiségének a visszahúzódása súlyos betegsége során; mintha észrevétlenül igyekezne távozni. Nem volt ebben semmi mesterkélttség. Olyan világosan fogalmazott, és gondolatai olyan egyszerűek voltak, hogy egy-egy eset kapcsán környezete szinte kitalálta azokat.

Szerteágazó műveltsége sokszor meglepte azokat, akik kapcsolatba kerültek vele. Jellemző volt messzemenő tájékozottsága, a temetésekről hazafelé jövet szinte kiselőadásokat tudott tartani egy-egy sírkeresztben olvasható névvel kapcsolatban. Munkatárs-szervező sikerének egyik anyagiakban is megnyilvánuló eredménye volt, hogy már az 1946-os évben elindította a perselyezésnek igen hatásos módját. Minden hónap harmadik vasárnap az egyházközség vezetői végezték a hívők között, személyes fellépésükkel indítva és buzdítva a közösséget a nagyobb adományokra. Hatan voltak, és persely helyett kosarat vittek. Ez elég szokatlan volt akkor. Meglepően nagy volt a hívek adakozása ilyen perselyezéseknél, és bizony alig tudtak a perselyezők utat törni maguknak, mert már ekkor is rengeteg hívőt vonzottak a szentmisék. Nem a sekrestyés, hanem az apa, a munkatárs, a lakótárs, a barát, esetleg ismerős kért. A hatás nem maradt el.

További egyházi segítőtársakat kapott 1948. augusztus 30-án, amikor az egyházi főhatóság – az Apát Úr szándékainak megfelelően – a kápláni kart Ács Kajetán, Barlay Szabolcs, Merényi Engelbert és Terebesi Andor ciszterci szerzetesekkel egészítette ki.

Szeretettel és szívesen fogadták őket, és a pasztorációs munka új lendületet kapott. Személyüket ugyanolyan megbecsülés övezte, mint plébánosukét. 1949. januárjától munkatársai között tudhatta a Bernardin Község ciszterci növendék papjait is.

Szerény, mindenkivel szemben udvarias magatartása a kerületi elöljáróság néha vele politikailag szembenálló magatartása ellenére is sikert ért el, tisztelték és segítettek. Kitűnően tudott bánni a környezetében segítségre állókkal, és nagy tehetsége volt ahhoz, hogy felkeltse az érdeklődést célja iránt. Ha valakit megbízott valamivel, meggyőzte, hogy amit vállal, az a megbízott saját ügye, felelőssége is. Amit a munkatársai körében elindított, előzőleg alaposan átgondolta – ez látszott azon, ahogyan előadta szempontjait – tervszerű, megvalósítható, hasznos dolgokként állította környezetébe. Sokan őrzik még azokat az emlékeket, azokat a sorokat, amiket egy-egy nagy ünnep előtt küldött (Karácsony, Húsvét). Rendszerint szentképre, vagy rajzra, fotóra ráírt – Szentírásból vett – idézettel együtt. Akik szerencsések voltak, és kaptak tőle ilyet, azok érezték, hogy valóban Isten szolgájától származnak az üdvözlő sorok.

Karizmatikus pásztor volt.

Egyházpolitika

Az igazlelkű embereknek, kik hitelesek maradtak, míg átérték az ostrom utáni közel fél évszázadot, fölösleges elmondani, hogy milyen volt. Akik felnőtként nem élték át, azoknak el kell olvasniuk a zsolnárokat. Híven tükrözik az elnyomottak lelki állapotát. Könyörületre szorult a lélek, mert csontjai reszkettek félelmében, Istenhez fordult naponta, hogy váltsa meg, könnyekkel megáztatta éjjelente ágyát, megaggott sok ellene miatt. De bízott abban, hogy Isten meghallgatja könyörgését.

Ebben a közegben kellett Kalmár Ödönnek működni. Egyöntetű Kalmár Ödön megítélése. Működése modellértékű. Kiváló lelkipásztori látásával a II. Vatikáni zsinat előtt közelítette a zsinat kívánta egyházközség képét. Aki rá emlékezik, a gyökerekig nyúl vissza, akár a kiterelvényesedett fa árnyékában ül, akár gyümölcsseit élvezzi.

A római katolikus gondolkodás és erkölcs, a magyar nemzeti hagyományok fennmaradása szempontjából óriási jelentősége volt annak, hogy a tragikus évek kezdetén a hercegprímási tisztelet dr. Mindszenty József töltötte be.

Meg nem alkuvó egyénisége irányította, buzdította azokat, kik hittek abban, hogy a szörnyű elnyomás, megaláztatás, megszállás véget ér. Személye és beszédei, magatartása és tanításai lobogó fátylaként irányítottak az ateizmus és bosszúállás éjszakájában. Nem csoda, hogy a hatalom 1948-ban lecsapott rá, bebörtönözte. A felkorbácsolt indulatok hullámain kellett Kalmár Ödönnek egyházközségét kormányozni. Nem volt közjogi szerepet betöltő személy, nyilvános politikai állásfoglalásra nem kényszerült. Nem hagyott kétséget sem magatartása, sem szentbeszédei, sem egyéni beszélgetések során, hogy melyik a helyes út, miért kell kitartani, mire kell törekedni. Franciás műveltsége és párizsi tanulmányai eszébe idézhették Párizs címerének jelmondatát: „fluctat nec mergitur”. Inoghat (a hajó), de el nem süllyed. Az emberfeletti munka és a házapostoli szervezet sikerére felfigyelt a bíboros prímás. Többször látogatta az egyházközséget, és szolgáltatta a bérmlás szentségét. Hazánk akkori legkiemelkedőbb egyéniségének első látogatása igen nagy örömet okozott a Szentimrevárosban. Teljes napot töltött itt. Az egyházigazgatási beszámoló után végiglátogatta a világi intézményeket, a gimnáziumot. Az úgynevezett Schmidt parkban (ahol most az Allamigazgatási Főiskola épülete áll) részletes tájékoztatást kért a házapostoli rendszer szerkezetéről, fejlődéséről, működésének különböző állomásáról, megnyilvánulásáról. Bensőséges hangulatú ebéd követte körútját, amelyen a plébános, két káplánja, az egyházközség elnöke és két alelnöke vett részt. A bíboros az ebéd során megragadó erővel vette sorra az akkor már létében veszélyeztetett katolikus és magyar intézményeket, értékeket. A meghívottak előtt még világosabbá vált, hogy milyen értékeket fenyegetnek és milyen életbevágó a megvédésük. Szerénysége, valamint bizonyossága arról, hogy az elnyomó rendszer el fog bukni, a jelenlévőknek egy életre szóló eligazítást adott.

Jelentős egyházközségi esemény volt Endrédi Vendel ciszterci apát látogatása XII. Pius pápánál, ahol Őszentsége az Apát úrnak személyesen fejezte ki a Szentimrevárosi Plébánia híveinek szánt áldását.

Az egyház helyesen, távol tartja magát a napi politikától. Társadalmi, erkölcsi elvei közismertek, gazdasági kérdésekben több enciklika is elhangzott az elmúlt száz évben, de pártpolitikával, államhatalmi ténykedéssel foglalkozni a megszállt, függetlenségét veszített országban nem volt szabad. Kalmár Ödön mindezt tudva egyáltalán nem kerülte el a lelki buzdítás és a helyes út kijelölésének módját, megadta a biztatást, amit a hívek vártak, és úgy, ahogyan a hívek várták. De vigyázott – a közösség érdekében is –, hogy a mindenütt ott fűlélő, lapuló kémszervezet tagjai belekötni ne tudjanak. Különös gonddal ügyelt, hogy a

bizakodás lelkületét ébren tartsa, beszédének egész szellemisége intett attól, hogy bárki is fejjel menjen a falnak.

Kalmár Ödön mindvégig és rendületlenül biztos volt az istentelen rendszer bukásában. Ismerte az ősi római mondást, hogy „Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere” (Ami kezdetétől fogva bűnös, az időközben nem válik magától jóvá). Nem is egyszer használta ezt a kifejezést, hogy „megjön az, mint Invocabit-ra (böjtkezdő liturgikus kifejezés) a böjti szél”. Gyakorlati tanácsa volt a szilencium. Arra intette híveit, ne sokat beszéljenek, annak semmi jelentősége nincsen, csak bajt hoz a sok beszéd, beleköthetnek. Arra intette őket, hogy a Magyarországon dívó napi politizálást ne gyakorolják, hiszen nem időszerű.

Egyik közeli munkatársa mutatott rá visszaemlékezései során, hogy józan körök mennyire tisztelték a politikus magatartását. A kerület egyik elöljárója a szerzetesrendek működésének felfüggesztése után jószándékú tanáccsal látta el. Ugyancsak ő később gyermekeit hozzá, Izbégre vitte, hogy elsóáldozásban részesülhessenek.

Amikor a társadalmi közösségi munkát az egyházköztségben kényszerűen a „szakramentális katolicizmus” váltotta fel, egyik gond a másikat követte. A hitoktatás beszüntetése után más fronton is megindult az ateizmus harca. A híveket gyűjtőívvel keresték az illetéktelenek, és adományadásra szóló felhívással zaklatták őket. A templomban fel kellett hívni a közösség figyelmét erre a visszaélésre, és kérni a híveket, hogy ne üljenek fel ezeknek, hanem ellenőrizzék, hogy valóban egyházi célra áldoznak-e. Erre a templomban és a plébániahivatalban mindig volt mód.

Kulturális lendület, szociális gondoskodás és cserkészlet

Az ostrom utáni éhezés, didergés és nyomor enyhülésével erősödött a templomi ének, majd az orgona megjavítása után az orgonazene is felcsendült az istentiszteleteken. Kalmár Ödön most már a kulturális építőmunka megindítására gondolhatott. Az ének, a zene a szertartásokon jelentős szerepet kapott, de igény volt más művészetek, színházművészet, világi és egyházi témájú darabok színrehozatalára is.

Kalmár Ödön szerencsésen választotta azokat, akik a kulturális élet elmélyítésére alkalmasak voltak. Nem sokkal az ostrom után találkozott Forrai Miklóssal, és meghívta, hogy az egyházzenei vezetést vegye át. A művésznek nem volt lakása, a plébános szerzett neki. Nyáron már szervezés alatt állt az énekkar, és az egyházzenei funkciókat ellátta. A kezdetben tizenhat főből állt a templom kórusa, később felment a számuk negyvenöt-ötvenre is. Mivel a pénzromlás olyan nagyfokú volt, hogy pénzben nem lehetett fizetni, mindig tudott a plébános a kórus tagjainak valamennyi élelmet jutatni. Jelentős darabokat adtak elő. A templomi kórus és a miséző pap közötti házi telefonvonal működött, melyen közölni lehetett a kar vezetőjével, ha változás, vagy kívánság merült fel szereplésükkel kapcsolatban.

De nem merült ki a Forrai-féle zenei munka a liturgia támogatásában. A budaiak nehezen tudtak átjutni Pestre az Operába, a Zeneakadémiára, ezért a templom mellett a gimnáziumban szerveztek a ciszterciek előadásokat. Egy Beethoven hangversenyt Ferencsik János vezényelt, Lengyel Gabriella hegedült, a MÁV Zenekar játszott. Hangversenyeket adtak Szőnyi Erzsivel, Dániel Ernővel, énekelt a Budai Dalárda, a Scola Academica és a Zeneakadémiai Énekkar is Werner Alajos és Endre Béla vezényletével. Ezek a hangversenyeken mindig telt ház volt. Az előadásokat többnyire vasárnap délután rendezték. A vasárnap délutáni hangversenyek egyik utolsó előadásán Ferencsik János és Koródi András játszottak négykezest a Sevillai Borbély-ban. Nem volt jelmez, de a közönség így is nagyon élvezte. Hasonlóképpen oldották meg egyszer a Don Pasquale előadását is. Volt kerti hangverseny, ahol Járai József, Farkas Ilona, Gyurkovics Mária énekelt. Nagyböjti hangversenyeken Rösler Endre, Varga Livia léptek fel.

A templomban olyan igényes műveket, mint Bach: János Passióját, Mozart Requiemjét és Verdi Requiemjét is előadták.

Jelentős közreműködést jelentett a plébános részére a lépcsőzetes pódium megépítése az orgona előtt, ahol az orgona játszóasztalát előre hozták és onnan dirigált a karnagy. Mögötte a kórus már emelvényen állt, és tagjai érezték, hogy itt mindent megtesznek az érdekükben, a szép muzsika és a hívek érdekében is, hogy azok a zenét élvezhessék.

A Szentimrevárosban, különösen a templomban és a gimnáziumban folyó egyházzenei és világi zenei események más egyházközségekből is vonzottak híveket és hallgatókat, és amíg e művészekkel fennállhatott a kitűnő együttműködés, virágzott e szép és felemelő kulturális élet. A visszaemlékezések említik Antall József akkori újjáépítési miniszter látogatását, sőt egy alkalommal a Hercegprímás is megjelent.

A politikai nehézségek korán felbukkantak. Az egyik kórustag jelentette a kórusvezetőnek, hogy munkahelyről kilesték, hogy idejár énekelni. Ez ellen mindenféle „huncutsággal” próbáltak küzdeni, pl. bezárták a templomot, mintha hazamentek volna, s egy idő után visszamentek. Ez idővel sok gonddal-bajjal járt, és lassan felemésztette a kórustagok lelkesedését. Mikor aztán az erőszak teljes fegyverzetében fellépett a Rend ellen, akkor „Inter arma silent musae” érvényesült, bizony a fegyverek közt elhallgattak a múzsák. Azokat is elkezdtek üldözni, akik a Zeneakadémiáról átjártak a templomba énekelni, úgyhogy ennek is lassan vége szakadt. Az utolsó szereplők Remse Egyed tenorista és Melis György voltak.

Nem volna teljes Kalmár Ödön széleskörű működéséről szóló beszámoló szociális tevékenységének említése nélkül. Részletesen leírni nem lehet, évek munkáját kellene felsorolni és az emberek ezreit, akik részesedtek benne. Működésének háború utáni első évében a szociális tevékenység majd annyi időt igényelt, mint a pasztorációs munka. Az igények állandóan növekedtek, a segélyező munka természeténél fogva diszkréció kívánt, senki sem fordult szívesen nyilvános segélyért. Az emberek, bár önhibájukon kívül kerültek a rászorultság állapotába, szégyenkeztek. Igyekeztek nyomorukat titokban tartani. Környezetük, a házapostolok működése révén jutott el a támogatás hozzájuk. A támogatás pénzbeli adatait lehetetlen kimutatni, mert a pénzérték állandóan változott.

Az összecszerúséget nyilvántartásokkal követni nem lehetett. Kalmár Ödön sokaknak szerzett lakást, ellátást, ruhát; az egyházközség karitatív szervezetének közbeiktatásával sokan kaptak mindennapi megélhetésükhöz nélkülözhetetlen élelmet, tüzelőt, ruhát.

Ma is áldó szóval emlékeznek vissza tevékenységére, és nem kevesen abban a lakásban élnek, amelyet ő szerzett nekik. Nem egy gyermek szülei elbeszéléséből tudja, hogy mit kapott az egyházközségtől. A sürgős karitatív tevékenységet az ostrom után azonnal ki kellett építeni, a forrásokat megszerezni és a szétosztás feltételeit megteremteni.

Az ostromot követően az emberek legelőször otthont próbáltak teremteni lakásukban, ahol az ablak szinte mindenütt hiányzott, s egy-egy szobát bedesztkázással, kartonnal alakítottak lakhatóvá. A legjobban rászorultaknak a szociális segítség keretében siküveget szereztek, de a közlő tél, az élelem és a fűtőanyag megszerzése egyaránt problémát jelentett. Az ostromot követő hónapokban, években sokan keresték fel a Plébániahivatalt, olyanok, akiket kibombáztak, vagy menekültek voltak – lakásért; olyanok, akiknek volt lakása, de újjáépítésre szorult – anyagért. Tetézte a gondokat az állástalanság, munkanélküliség. Legrosszabb helyzetben az öregek, betegek, nyugdíjasok voltak, mert a nyugdíjfolyósítás akadozott, és az emberek zöme kezdte elkótyavetyélni megmaradt értékeit.

Egy-egy értékesebb bunda, csizma, cipő, de még az aranyékszer is igen lenyomott áron akadt vevőre; ingatlan, bútor, festmény, szőnyeg majdnem teljesen eladhatatlan volt. A plébános vezetésével az a néhány ember, aki szociális segítségre feláldozta szabadidejét, emberfeletti munkát végzett, mert az igények állandóan nőttek, a rendelkezésre álló eszközök minimálisak voltak, és nehézséget jelentett az eljuttatásuk a rászorultakhoz.

Már 1945-ben a karácsonyi ünnepek előtti napokban sikerült két kisebb teherautót szerezni, és ezekkel vitték körbe a rászorulókhöz, kis- és sokgyermekesekhez az élelmiszert, ruhát, némi pénzsegélyt karácsonyi ajándékként. Amikor a magyar pénz stabilizálódott és 1946. augusztus 1-én megjelent a forint, sikerült gyűjtéseket indítani. Gyűjtés indult rászoruló gyermekek nyaraltatására. Zamárdin fiúkat, Fonyódon lányokat nyaraltatott az egyházközség. A következő években rendszeressé vált a karácsonyi segély megszervezése, és évek multával hatásossága fokozódott. A feljegyzések szerint 1948. decemberében igen sokan kaptak a rászorulóknak pénzt.

A negyvenes évek végére fokozatosan csökkent a szociális támogatás igénye. Ekkor mint derült égből a villámcsapás, 1951 tavaszán megindult Budapestről a deportálás. Azokat a családokat, akiket a Rákosi rendszer a maga ellenségének tekintett, mivel Horthy Miklós kormányzása idején magasabb közigazgatási posztot töltöttek be, katonatisztek voltak, a gazdasági életben igazgatósági tagsággal rendelkeztek, de főleg azokat, akiknek a lakása a rendszer hívei számára kívánatos volt, nagysága és fekvése miatt; azokat embertelen körülmények közé, kis falvakba deportálták. Mindezt a nélkül, hogy a „tömegettájékoztató” róla hírt adott volna.

Ennek ellenére egymás után futottak be hétfőn, szerdán és pénteken jelentések a plébániára, melyek részben segélykérők voltak, részben ittmaradt ellátatlanokra hívták fel a plébános figyelmét. A deportálások nem voltak tekintettel sem gyermekekre, sem öregekre, sem betegekre. Ugyanakkor gondoskodtak arról, hogy a kényszerlakhelyként kijelölt faluba

megérkezve gyalázó bandák fogadják és szidalmazták őket, – a nép ellenségének bélyegzetek voltak.

Azonnal reagált a plébánia, megpróbált az ingóságok biztonságos elszállítására önként jelentkezőket szervezni, nyilvántartásba venni a kényszerkitelepített hívők nevét, címét. Az emberbaráti akció megszüntetésére durván csapott be a második villám, és Kalmár Ödön plébánost is kényszerlakhelyre, Izbégre költöztették. A félig szétvert, megalázott, megfélemlített nyáj elvesztette pásztorát. A plébánost megfosztották attól, hogy szociális segítő munkáját folytassa, sőt olyan helyzetbe hozták, hogy nélkülözések közepette harangozóként élte életét.

Kalmár Ödön mellett, hogy ízig-vérig lelkész, plébános, pásztor volt, ugyanígy komolyan vette tanári mivoltát, hiszen a gimnáziumi oktatás mellett a diákokkal is foglalkozott, és a cserkészlet irányítását is végezte. Káplán korában a kiscserkészek parancsnoka volt, és szívvel-lélekkel igazi cserkészként működött. A háború befejezése után a Cserkészszövetség munkájával nem mindenben értett egyet, az egyházközösség cserkészeinek nevelőmunkáját régi szellemben folytatta. A cserkészek táborozásain többször részt vett, így a bakonyoszlópin is, ahol egyszer a maga kezdeményezte éjszakai riasztás keretében ellenőrizte, hogy az éberség megvan-e, a vezetők helyükön vannak-e, és a riasztott cserkészek hogyan reagálnak erre a rendkívüli helyzetre. Közreműködésével 1948–51 között lehetőség nyílt arra, hogy három-három hétre Balatonzamárdiban 150–160 fiú táborozáson vehessen részt. Hivatalosan nem cserkész-táborozás, hanem egyházközségi nyaraltatás címszó alatt folyt. Ő mondta reggel a szentmisét még a hivatalos ébresztő előtt. Örült, ha sokan vettek részt, de nem kifogásolta, ha valaki az üdülés ürügyén tovább aludt.

A 433-as Bernát kisfiúk cserkészkedését már korábban hatóságilag akadályozták, ügyükben a cserkészvezetőkkel együtt a plébános is megjárta az ÁVO-t, az Andrássy u. 60-at, a kis-cserkészcsapat vezetője Kölley György pedig nyolc és fél év kényszerű távolléttel fizetett szovjetföldön a cserkészszemlékért való kiállításáért.

Circumdederunt

Bizony „körülvettek bennünket a pokol erői”, 1951. július 11-én Kalmár Ödön kitiltották Budapestről és kényszerlakhelyet jelöltek neki egy kis Pest megyei faluban, Szentendre mellett, Izbégen. Itt lelkipásztorkodást nem folytathatott, sekrestyésként, harangozóként működhetett. Híveit eltanácsolták attól, hogy felkeressék. Elterjesztették azt a hírt, hogy módjuk van az ország legeldugottabb, legtávolabbi falujában is újabb kényszerlakhelyet jelölni számára. Az első egy-két év keserves volt. A látogatási korlátozás csak akkor oldódott, amikor 1953-ban a nyugati kulturvilág felháborodása és fellépése gazdasági eszközökkel is arra kényszerítette a megszállók képviselőit, hogy a deportálásokat hagyják abba, és ezzel egyben oldották a látogatási korlátozásokat is.

Nagysokára be-beutazhatott a fővárosba. Nagy lelki erővel viselte a reá háruló terheket, melyek korlátozott működési lehetőséget és a híveitől való elszakadást jelentette számára. Ekkor már egy-egy barátját meghívta magához, és lakásáról kisebb kirándulásokat tett a pilisi hegyekbe. Rendkívüli egyéniségével találkozva látogatói lelkileg felüdülve tértek haza. Az 1956-os szabadságharc után uralomra kerülő kollaboráns kormányzat néhány év múlva már nem tudta elkerülni, hogy ne lazítson az elnyomáson, és így Kalmár Ödön visszaköltözhetett Budapestre. A Bazilikában működhetett. Itt az első években még érintkezési korlátokat szabtak neki, hogy a hívekkel érintkezessen. Kalmár Ödön Pestre került, de Budára, a számára otthonos térségbe nem engedték vissza.

Kalmár Ödön egészségi állapota a 70-es években megromlott. Ekkor már templomigazgatóként működhetett a Jézus Szíve lelkészségen, és szeretettel fogadta az őt felkereső híveit, barátait, volt munkatársait. Munkája messze volt jellegét és intenzitását illetően attól, amit a korábbi időben Budán végzett, de változatlanul példás, hűséges, és a körülményekhez mérten teljes volt. A szenvedéseket úgy viselte, hogy környezete abból szinte alig látott valamit. Panasz ajkát el nem hagyta, inkább maga érdeklődött látogatói gondjai iránt, vigasztalta őket, és együtt imádkozott velük. Az 1980-as évek végén bekövetkezett rendszerváltozást meg nem élhette, azt azonban igen, hogy a Ciszterci Rend újra felállt, és Zircnek apátja lett. Tőle kapta a végső vigaszt, mielőtt elindult a Mennyei Atyához.

Memento

Dr. Kalmár Ödön munkatársai közül íme néhány, akikre már csupán visszaemlékezni tudunk:

Csonka János,
Zábó Nóra.

A továbbiakban pedig álljon itt azok neve is, akik abban segítettek, hogy róla e műkönyvalakban megemlékezzék:

Fürjes Lajos
Dr. Győry Imre
Klassohn Géza
Dr. Lontay Ervin
Márki Jánosné
Dr. Nemes Zoltán
Szabó Tibor
Dr. Makki László

Példaképünk

Ott feküdt, lehunyt szemmel. Szörnyű érzés markolta torkomat. Évtizedek óta most láttam először rendi ruhájában, a szeretett fekete-fehérben. Lábánál ott térdeltek és imádkoztak rendtársai, úgy ahogyan a középkorban kezdték a halotti szertartást. A csend úgy szorította torkomat, hogy szinte nem kaptam levegőt. Igyekeztem, hogy megfeleljek tanításának, a halál nem más, minthogy átlépünk az örökkévalóságba. Tudtam, hogy Önála ez százszázalékosan így van, élete tovább folytatódik az örökkévalóságban, ahova mindannyian készülünk.

Máig nem tudom, hogyan kerültem az utcára, nem tudom kik voltak ott, kikkel találkoztam és beszéltem. Nem ért váratlanul halála, már hetek óta tartott a hősies tusa, mely alatt egyetlenegy panaszszó nem hagyta el ajkát. Élesen bennem élnek az övsömör rettenetes fájdalmának következményei. Ő azt mondta: Lacikám, csak úgy tajtézik bennem a fájdalom.

De előbb kell kezdenem. Ott, amikor úgy érzem, hogy egészen más ember voltam, mint azután, hogy megismertem Őt és barátja lehettem. Nagyon szoros barátság fűzött össze bennünket, és ezért nézze el nekem és engedje meg az olvasó, hogy első személyben mondjak el mindent Kalmár Ödönről, mert sokkal személyibb és hozzám kötött a Vele való gyönyörű

másfél évtized története, semhogy közömbösen és hideg tárgyilagossággal tudnék beszélni róla.

1947-ben ismertem meg. Karcsú, energikus, ciszterci habitusba öltözött férfi jött a szerzetesgimnázium folyosóján, akinek bemutattak, mint a gimnázium felelősének, aki majd intézkedik, hogy ki kapja meg a gimnázium dísztermét. Néhány szót beszélünk, később csak annyit tudtam, hogy a többiekkel együtt eltűnt a nagy süllyesztőben 1950-ben, amikor feloszlatták a szerzetesrendeket.

A történet érdekesen folytatódott. Főszerkesztőm, Saád Béla egyszer rövid írást adott át. Címe: „Jó szentbeszédet hallgattam”. Elmondta, hogy véletlenül betévedt a Bazilikába, és ott két vagy három percig tartó magvas, rendkívül egyéni mondanivalójú szentbeszédet hallott. Nem tudja, kitől, nem tudja, milyen alkalomból, de megragadta Őt, és úgy érezte, hogy ez az a szentbeszéd típus, amelyik most, a zsinat utáni időszakban megtestesíti a zsinati eszméket. Azt a modern mondanivalót adja és olyan formában, ahogyan a megújuló katolikus társadalom elvárhatja. Később tudtam meg, hogy a jó szentbeszédet mondó ismeretlen férfi Kalmár Ödön volt, aki feladhatta száműzetését, és engedélyt kapott, hogy Budapesten dolgozzon. A Bazilikában káplánként működik.

Ismeretségünk következő szakasza akkor kezdődött, amikor átvette a Jézus Szíve templom igazgatását. A templom-igazgató úr alaposan megváltozott. A karcsú ciszterciből meglehetősen testes, ősz hajú, kedves öregúr lett, aki változatlan érdeklődéssel és változatlan energiával látott dolga után. Ismeretségünk kezdete felújított emlékekkel átszőtt beszélgetés volt. Sűrűn folytatódtak, és ezekből a beszélgetésekből barátság fejlődött.

Ödön valami sajátos titok birtokában volt. Tudta, amit mások nem tudtak megfogalmazni; tudott beszélni a kimondhatatlanról, egész életformájával, hitének fergeges meggyőződésével olyan hatással volt az emberre, mely új gondolatokat ébresztett, és nagyon nehéz volt szabadulni tőlük. Különösen nekem, aki ebben az időben híres voltam csípős megjegyzéseimről, gyors és éles válaszaimról, azokról a kipoentírozott mondásokról, melyekkel vérig lehetett sérteni az ellenfelet, melyet bizonyos vegyes félelemmel és humorral szemléltek a kívülállók. Ödön elviselte stílusomat, és idővel fokozatosan meg is változtatta. Enyhítette és elviselhetőbbé tette, holott nem tartott nagy előadásokat, nem tolt le – ahogyan mondani szokták –, nem vitatkozott velem, csak azt mondta: Lacikám majd meglátod egyszer, hogy nem ez a stílus illik hozzád. Valami másra vagy hivatva.

*

Mindenekelőtt, csodálatosan magasodott fel Ödön a szentmiséken. Olyan meggyőző erővel, olyan klasszikusan tudta elmondani a mise szövegét, hogy az embert önkénytelenül magával vitte, résztvevővé és szerves szemlélőjévé tette az eseményeknek. Általa mindenkor drámai erővel újult meg Krisztus misztikus áldozata, és mindannyian személyes társai lettünk az utolsó vacsora jelenetének. Ehhez járultak azok a szentbeszéddek, melyekről csak később tudtam meg, hogy milyen gondosan és milyen szigorú elv szerint készültek. A szentbeszéddek egy A5-ös terjedelmű papírnak egyik oldalán, ritkán gépelve íródtak. Ha a mondanivaló túlcúszott ezen, a másik oldal még rendelkezésére állott. De hosszú esztendők alatt sem találtam olyan szentbeszédet – talán két vagy három kivétellel –, mely ezt a terjedelmet meghaladta volna. Sokszor hangoztatta, hogy aki nem tudja elmondani gondolatait három percben, annak nem érdemes beszélni. A mai ember számára világos, meggyőző, rövid mondatokból álló beszédet kell mondani, egyetlen igen kihangsúlyozott gondolattal, melyet magával vihet a szentmise után. Élni tud belőle, felhasználhatja életében. Vége annak a világnak, amikor a pap szabadon beszélhetett, és tulajdonképpen a szentmise alatt megszarolta hallgatóit azzal, hogy kezében volt a szentmise befejezésének joga, mert annyi ideig beszélt, ameddig csak akart. Ezt nem szabad megengedni. Az emberek úgy jöjjenek

misére, hogy várják, most a lelkipásztoruk beszélni fog, legyenek kíváncsiak mondanivalójára, találjanak benne egyéni, őket megérintő gondolatot, tudjanak vitatkozni róla, kapcsolódjanak gondolatvilágába, s legyen övék az, amit a lelkipásztor felajánl nekik. Ezt olyan tökélyre fejlesztette Ödön, hogy nem volt szüksége beszédsorozatra, hogy különösebben megnyerje a hallgatóságot. A templom mindig megtelt miséi alatt, és számtalan olyan emberrel találkozott később a kívülálló, akik kimondottan Ödön atya kedvéért, illetve beszédeiért látogatták a szentmisét. Meg kell mondani, hogy a Jézus Szíve templom ebben az időben nehéz terepnek számított. Az egykori jezsuiták vezette templom világi papok gondozásába került, akiknek természetesen számolni kellett azzal a nívókülönbséggel, amely a jezsuiták pasztorációs módszerei és később az államtól engedélyezett módszerek között mutatkoztak. Olyan emberek kerültek ide, akik tisztában voltak azzal, hogy ezt az egykori szerzetestemplomot különös figyelemben részesítik a hatóságok, nem tehetnek semmi feltűnőt, semmi kimagaslót, vagy érdekeset. Úgy kell vezetni, hogy a hívők megmaradjanak, s ugyanakkor a hatóságoknak se legyen kifogásuk a templomban történtek ellen. Ezért kicsiny volt a hittanosok száma, nem történtek kimagasló eredmények a falak között. Olyan szürkén és egyformán telt az idő, ahogy azt az Állami Egyháziügyi Hivatal előírta, amelyik fanyalogva nézte és gyanakvó érdeklődéssel kísérte a jezsuiták egykori templomának életét.

*

Nos ebben a helyzetben és ilyen körülmények között kezdte el Ödön működését. Nem kimagasló, látványos eredményekkel, nem nagyszerű színjátékokkal vagy újításokkal indította munkáját, hanem azzal a csendes, értelemre és érzelemre ható módszerrel, melyiknek lényege volt, hogy Isten velünk van, miértünk, és megtalálhatjuk Őt, csak meg kell keresni az utat, meg kell találni a lehetőségeket hozzá. Erre az útkeresésre kínált Ödön módszereket olyan formában, hogy mindenki számára vonzóvá és érdekessé tudta tenni. A nyolcadik kerületnek nem túl szerencsés összetételű lakossága elfogadta ezt a modern kínálatot, a távoli idők gyakorlatából ötvözött lelkipásztori vezetést. Az emberek túlnyomó része, ha nem is a jezsuiták megszokott módszeréért, de egy másfajta, különleges, csak ebben a templomban található lehetőségért járt el a szentmisékre.

Jellemző, hogy mennyire megbecsülte Ödön munkatársait. A Jézus Szíve templom vezetésében lassan kialakult a teljesen új és eddig a templom-igazgatók által be nem vezetett szokatlan módszer. Ez mindenekelőtt abból állott, hogy Ödön nem tartott fogadóórát, mert a teljes nap egyetlen fogadóóra volt, annak a másfél órának kivételével, amikor bezárkózott, és magányosan töltötte idejét. Ugyanakkor a nap egy részét csak édesanyjának áldozta. Megható szeretettel ragaszkodott a mamához, akit mindennap menetrendszerűen meglátogatott, mindennap volt ideje édesanyja és családja számára, és vaskövetkezetességgel mindaddig gyakorolta, míg édesanyja életben volt. Talán ez az anya és fiú közötti szeretet adott erőt és táplálékot Ödön munkájához, mely valóban mindenkor a szeretet kifejezéséből és megvalósításából állott. Ez a szeretet mutatkozott meg munkatársaival szemben, akik a rövid magányos órán kívül bármikor bemehettek hozzá, és nemcsak szobája, hanem hűtőszekrénye és asztala is nyitva állott előttük. Mindent megosztott velük, és minden az övék is volt, amit magáénak tudhatott. Még később kialakult az a kellemes együttes, melyiknek egy része az asztal körüli megbeszélésekből és programpontokból állott. A másik igen érdekes módszere volt, hogy nem foglalkozott anyagi ügyekkel. Egyik munkatársát nevezte ki pénzügyminiszternek, akihez befolyt minden összeg, a templom minden bevétele, és neki volt feladata, hogy ebből fedezze a kiadásokat. Ödön számára csak a pénz megszerzésének feladata jutott. Ennek nagyszerűen megfelelt. Ugyanakkor elmondotta nekem: látod ilyen körülmények között szabad a kezem, mert engem semmiben nem lehet megfogni. Itt nem

lehetnek visszaélések, nem lehet rosszul elszámolni, nincsenek indokolatlan kiadások, hiszen mindezeket az ügyeket lelkiismeretességéről, pontosságáról és a pénz megfogásának különös készségéről tanúskodó Pányik atya intézi.

Szerette a fiatal munkatársakat, nagy szabadságot adott nekik, és igyekezett megteremteni a lelkiismeretességén belül azt a baráti hangot, mely elmosta a főnök és a beosztott közötti viszonyt. Egyetlen közös munkafeladat megoldására törekedett, és ehhez biztosított minden feltételt. Nem volt olyan kérdés, nem volt olyan probléma, melynek Ödön ne felelt volna meg. Ez nem csak abban állott, hogy beosztottjai számára a megadott és megszabott feltételeket biztosítsa, hanem messze ellátta őket mindennel, amire csak szükségük volt, a ruhától a zsebpénzig, hogy aki nála dolgozott, az minden lehetőséget magáénak tudhasson, a jó munka végzéséhez. Így alakult a Jézus Szíve templom vezetésében az olajozottan működő gépezet, mely a lelkipásztori munkát jókedvűen és eredményesen tudta végezni. Beosztottjai szerették Ödönt, de érzésem szerint nem mindig nőttek fel hozzá, vagy fel sem fogták azokat az elképzeléseket, melyeket ő lelkipásztori vezetésével megvalósított.

Ennek alapja a vezérlő szeretet volt. Sokszor elmondta, hogy a szeretet több, mint az igazságosság, több mint a mérlegelés, vagy a tárgyilagos szemlélet. A szeretet mindent megold, mert nem tart igényt sem viszonzásra, sem mércére. A szeretet önmagában van, és erősebb mindennél. Ezt az elvet valósította meg egész életében. Mindenkinek mindent odaadni. Bőkezűségéről lassacskán legendák keringtek, szinte senki nem tudott elmenni tőle ajándék nélkül. Aki kért, az habozás nélkül kapott. Senki sem tudta, hogy honnan teremtette elő, honnan van ez a hihetetlen energia benne, de Ödön úgy járt a világban, hogy sebet gyógyított, lelket vigasztalt, embereket hozott össze. Mindenki számára fontos munkát végzett.

Ebből a szeretetelvből sokszor keveset fogott fel környezete. Jómagam is értetlenül álltam ott, amikor azt láttam, hogy egyes emberek megpróbálják kihasználni hajlamát, mely éppen a szeretet-szemléletből adódott, és azzal járt, hogy méltatlanok jutottak időnként előnyhöz. Olyanoknak is adott, akik nem érdemelték meg, nem torolt meg eseteket, amikor erre minden oka meglett volna. Elnézett gyengeségeket, botlásokat és kisiklásokat, mindig azon elv alapján, hogy a szeretet több az igazságnál. Csak később, esztendőik után érlelődött meg bennem a tudat, hogy ez a szeretet-szemlélet mindennél eredményesebb, mert Ödönnél bekövetkezett a csoda, melyet nagyon kevés ember mondhat magáénak. Felül tudott emelkedni az emberi gyengeségeken, és példamutatása azokat is magával ragadta, akik tulajdonképpen nem hittek benne. Ödön nagyvonalúságát először gyengeségnek, hatalmas belátókészségét naivitásnak, segítőkészségét pedig balekségnek minősítették. De Ödönt mindig az a gondolat vezette, hogy aki felfelé néz, annak értéktelenné válik a föld minden dolga, nem érdekli se rang, se elismerés, se győzelem.

Örökre és feledhetetlenül bennem marad egyik mondása. A szemem láttára ajándékozta el nagyon szép és elegáns aktatáskáját. Láttam meglepetésemet, mikor az általam nem ismert és nála igen ritkán megforduló paptestvérének odaadta. Megmutatta a rajta levő számszám kezelést, és azt mondta: ez tiszta bőr táskák, sokáig tudod használni. Az illető elment, és én értetlenül ültem ott, elmerengve azon, hogy milyen elgondolás lehetett az ötletszerű cselekedet mélyén. Mikor visszajött, és látta zavart csodálkozásomat, mosolyogva azt mondta: Tudod Lacikám, már régóta, ha valamilyen tárgy nagyon közel kerül hozzám és nagyon megszeretem, akkor azonnal elajándékozom. Akkor értettem meg, hogy talán jobban ragaszkodott ehhez a táskához, mint szerette volna, és ezért megvált tőle. De minden vonatkozásában ilyen volt, soha semmilyen tárgyhöz, semmilyen előnyhöz nem kötődött, megmaradt szerzetesnek ebben a világi forgatagban, és mindenén túl Szent Bernát eszméit vallotta, mutatta be barátainak és a hozzáfordulóknak. Nem akart más lenni, csak egyszerű barát, aki valóságos barátsággal közelít mindenkihez.

Ödön kora ifjúságától kezdve a pasztoráció legmodernebb módszereit követte, részint saját elgondolása, részint francia példa alapján. Úgy gondolom, életének egyik vezérfonala az a Franciaországban elsajátított pasztorációs módszer volt, melyhez mindig visszatért, mely fiatal papnövendék korában mélyen megérintette. Ezekből a gondolatokból mindig új és új ötletet és erőt tudott meríteni. Túl azon, hogy naponta rendszeresen gyóntatott, hogy legfőbb dolga volt, hogy szentbeszédre készüljön, melyeket kínos pontossággal és rendszerességgel írt meg, és tanult be, hogy szentmiséje valóban a közösség összefogása legyen. Voltak alapvető módszerek, melyeket mindenkinek a figyelmébe ajánlott, anélkül, hogy rájuk kényszerítette volna. Nem volt elragadtatva azoktól a paptársaitól, akik végigénekelték például a szentmisét, mert úgy vélte, hogy ez az éneklés nem felel meg mindenkinek. Igen sok ember úgy jön a templomba, hogy a csendet, az elmélyülést keresi, és saját gondolatainak megoldásával foglalkozik. De semmilyen kritikát nem gyakorolt paptársaival szemben, csak egy-egy megjegyzése utalt néha arra, hogy talán más megoldást követne, vagy másképpen rendezné el a feladatokat.

*

A templom vezetésében soha nem feledte el, hogy ez a templom valaha a jezsuitáké volt, és egy pillanatra sem adta fel a reményt, hogy egyszer vissza is adhatja. Ilyen megfontolással kezdett az óriási munkába, amikor nem tudom, hogy honnan előteremtett pénzzel a templom festését megkezdte, és tökéletesen végrehajtotta. Nekifogott az ostrom alatt megrongálódott orgona teljes felújításához, a bombázások alatt megsérült templomtornyot, s az egész esőcsatorna-rendszerét megújította, mégpedig vörösrézrel, ami óriási dolog volt akkor. Felújította a templom elavult teljes villany szerkezetét. Mindezek óriási pénzekbe kerültek, de Ödönnek mindig volt lehetősége, hogy a szükségeset előteremtse. Nem dicsekedett ezzel, a legtermészetesebb volt számára. Igyekezett visszaállítani minden olyan jezsuita hagyományt, mellyel maga is egyetértett, és úgy érezte, hogy a templom életéhez tartozik. Magam gyermekkorom óta ebbe a templomba jártam, szinte azt mondhatom, hogy majdnem minden jezsuita atyát ismertem. A diákéveim a kalocsai jezsuita gimnáziumhoz kötöttek, és nemcsak a rend gondolatait és szellemét, hanem módszereit is meglehetősen ismertem. Egyszer elővett, és megkérdezte, hogy mi a véleményem a perselyezésről. Elmondtam, hogy számomra szokatlan volt, mikor az egyik templomigazgató állandóan perselyt rázott a hívek orra alatt, és olyan feltűnő módon gyűjtötte a pénzt, mellyel nem értettem egyet. Ennek megfelelően, bizonyos vonakodással dobtam a csengős perselybe. Elmondtam, hogy a jezsuiták nem ismerték a perselyezésnek ezt a módját, két álló persely állott gyerekkorom óta hátul a templomban, és mindenki annyit dobott bele, amennyi jól esett, és akkor, amikor akart. A jezsuiták soha nem sürgették, nem követelték a templomi gyűjtés kézi perselyes módját. Ödön szinte – egyik napról a másikra – a jezsuita hagyományokra hivatkozva eltörölte a pénzgyűjtésnek ezt a formáját, és kihirdette, hogy ezentúl a hívek csak ott hátul, a perselyben tudják elhelyezni adományaikat, és a szentmise rendjét zavaró perselyezést megszünteti.

Tudom, hogy néhány templomigazgató és plébános kollégája nem tartotta szerencsésnek ezt a gyakorlatot, és ellenezte is, de Ödön nem tárgított.

*

Szerette természetesen a rendtársai közül kikerült püspököket, akik elsősorban hozzá jöttek, és nem Ő ment hozzájuk. De a püspöki kar vezetéséről és a püspöki kar politikájáról merőben más volt a véleménye, mint amit a hivatalos egyházi álláspont hirdetett. Ödön nem szerepeltette templomában a püspököket. Nagyon szellemesen azt mondta, hogy a jezsuiták

kismisés rend, akik nem szeretik a fényes külsőségeket, hanem a maguk nagyon céltudatos, egyszerű pasztorációs módszereikkel dolgoznak. Ezért, ellentétben azokkal a plébánosokkal, akik lelkesen egy-egy nagy ünnepen püspököket szerepeltettek templomukban, Ödön a szomszédos piarista rendház újmiséseit kérte fel rendszerint egy-egy koncelebrációs misére. Ödönnél egyszerű, egyöntetű ruhába öltözött fiatal papok mutatták be az ünnepi szentmisét, a Jézus Szíve templom nem túlzottan nagyszabású énekkarának szereplésével. Ez az elv végig követte életét, püspökök jöttek és mentek, Ödön nem ment hozzájuk, csak akkor, ha kimondottan hívták, nem kereste a társaságukat, nem kérte segítségüket.

Legnagyobb fegyvere és legkomolyabb magatartása a megközelíthetlenség volt. Nem mozdult, nem ment, csak akkor, ha kérdezték, ha feltétlenül hívták, vagy rendelték. Úgy tűnik, hogy egy idő után Ödön magatartását tudomásul vették, és leírták – hogy úgy mondjam – a számba vehető, kimagasló képességű papok közül. Tudom, hogy sokan megkísérették, hogy több olyan álbarát és álvendég kereste fel, akiknek az volt a feladata, hogy megfelelő felvilágosítást és adatokat szerezzenek Ödön munkájáról. Csodálatos emberismerete mindenkor átlátott a szitán. Nagyon következetes és a törvényeket mindig szem előtt tartó magatartása lehetetlenné tette, hogy vele szemben bármilyen egyházpolitikai eszközt vagy fegyelmi lehetőséget alkalmazzanak.

Kalmár Ödön körül a Jézus Szíve templom a megközelíthetlenség fellegváraként élt a tudatban, ahova betérhetnek az emberek, ahol elmondhatták gondjaikat. Innen semmi ki nem szivárogo, semmi olyan nem történik, amelybe akár az egyházi, akár a világi hatóság beleköthetne. Holott – és ez egy külön fejezet – kapcsolatai és összeköttetései szinte kimeríthetetlennek látszottak.

*

Templomában új megoldásokat vezetett be, melyeket mindig alaposan megindokolt. Ilyen volt a szembemiséző oltár építése. Megszüntette a templomban általában szokásos, az oltár két oldalán elhelyezett karácsonyfák állítását. Egyetlen hatalmas fenyőfa állott a szentélyben. Nagyon gazdagon, egyszínű villanykörtékkel díszítve. Minden nagy ünnepnek sajátos, egyszerű és vonzó képet tudott adni. Nagy gondot fordított arra, hogy a templomba járó hívők azt is észrevegyék, és természetes legyen számukra, hogy a vezetőség semmit nem sajnál, mely részükre a hasznos pasztorációt elősegíti. Az adományokat, melyek csodálatos módon legalább olyan összegben folytak be, mintha csengős perselyt alkalmaztak volna, mind a templomra fordítják, és nem folynak el kézen-közön különböző csatornákon, melyek nem egy budapesti templomban szembetűnően tapasztalhatók voltak. Ödön felül tudott emelkedni a politikai tülekedéseken, nem akart semmivel több lenni, mint ami volt, nem vágyott nagy jövedelmű és befolyásos plébániára, nem akart kiemelkedő tagja lenni a budapesti papságnak, nem akart semmit, csak azt, hogy a templomába járó emberek számára minden lehető megtegyen, és lelki igényeiket kielégítse. Ezt az emberek látták, érezték, és azzal a bizalommal mentek hozzá, hogy otthonukra lelnek, itt minden értük van, figyelembe veszik őket. Nem tűnnek el a ködös névtelenségbe, minden bajukkal, megoldatlan kérdésükkel ide fordulhatnak.

A templom látogatottsága növekedett, de ugyanakkor megnőtt a templomi atyák munkája is, mert nagyon sokan keresték fel, nagyon sok embernek kellett tanácsot, segítséget adni. Ödönnél például az is elve volt, hogy aki tőle kér, annak adni kell. Soha nem tekintette, hogy ezek alkoholisták, lumpen elemek, méltatlanok. Húsz forint, abban az időben nem volt kis összeg, ez a húsz forint mindenkinek rendelkezésére állott. Ödön zsebében ott voltak a húszforintosok, és aki kért tőle, megkapta, mindaddig, amíg ez a kérés nem volt olyan kirívóan haszonleső és felháborító, mely már Ödön türelmét is meghaladta.

Mindenki barátja

Ezek az egyszerű mondatok talán kevésbé érzékelik, hogy milyen nagyszerűen működő lelkészséget épített ki Ödön viszonylag rövid idő alatt. Belső életéből nagyon kevés szivárgott ki. A kívülálló csak azt látta, hogy remekül karbantartott, nagyon tiszta, ápolt, minden vonatkozásban a hívek szolgálatában álló templomot talál itt. Az igazgató megközelíthető, ajtaja mindenki előtt nyitva áll. Minden kérdésre feleletet lehet kapni. Ez a pasztorációs munka lassan, de igen hatékonyan terjedt el a VIII. kerületben anélkül, hogy sajátos csoportok vagy látványos pasztorációs mutatványok születtek volna. Ödön ezeket nem engedte meg, és nagyon érdekes volt indoklása. Azt mondta, hogy olyan sok feladat van, amit úgy tudnak elvégezni, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal és a Miklós Imre féle gárda nem tud belekötni, hogy elsősorban ezzel foglalkozzanak, és nem mennek olyan területre, ahol az ÁEH ürügyet találhat a közbelépésre. Nem emlékeztem, hogy Ödönt az ÁEH különösebben megkereste volna.

*

Ahhoz, hogy Ödön arcvonásai plasztikusan rajzolódjanak ki, és maradjanak meg egy ilyen szerény íráson keresztül, azt is tudni kell, hogy Ödön számára szent rendje jelentett mindent. Soha nem tapasztaltam, hogy erről a szempontból megfélekedett volna. Azt sem, hogy szemléletében, egész magatartásában ne látszott volna meg Szent Bernát szelleme. Minden rendtársához gyengéd szeretet fűzte, fiatalokat és öregeket egyaránt a legnagyobb örömmel fogadott és tett értük meg mindent. Ezt a középkortól fejlődő emberi magatartást a maga számára szinte kötelezővé tette, és mindent elkövetett azért, hogy meg is tudja valósítani élete során. Természetesen mikor köztudottá vált, hogy a Jézus Szíve templom igazgatója egyik rendtársuk, a ciszterciek gyakran és szívesen keresték fel a templomot és ültek le Ödönnel egy-egy testvéri beszélgetésre. Ödönnek mindegyikükhöz volt kedves szava, érdeklődése, segített rajtuk, és megtett mindent, hogy érdekeiket képviselje. Igen nagy bánata volt, hogy a templom szűkös helyiségei miatt nem tudott állandó szálláshelyet, vendégszobát biztosítani számukra, de ezen kívül mindent elkövetett, ami csak rajta állott. Nem számított sem az idő, sem anyagiak vagy elfoglaltságának mértéke. Rendtársai mellett paptestvéreinek egész sora lépte át a lelkészség küszöbét, akikkel Ödön éppolyan szeretettel, megkülönböztetés nélkül foglalkozott, mint saját testvéreivel. Hihetetlenül nagy munkát végzett, mert templomi feladatai mellett, vendégként napi átlagban 20–25 ember kereste meg, akik lefoglalták egész délelőttjét, délutánját, és szinte lehetetlenné tették, hogy a saját dolgaival, az éjszaka óráin kívül foglalkozhasson. Ödön, aki látszólag otthon ülő ember volt, igen kemény munkát végzett, amiről kevesen tudtak, csak annak tűnt fel, aki bizonyos rendszerességgel kereste fel őt. Láthatta, hogy a délelőtt folyamán szinte soha nincs egyedül, és délután is mindaddig, amíg egészsége meg nem roppant, és az általános munka ki nem merítette. Minden áldott nap elment valahová. Barátait és szeretteit csodálatos tapintattal kezelte. Nap mint nap felkereste azokat, kikkel valaha, ifjú korában is együtt volt, kiknek életútját figyelemmel kísérte, és kik máig is odaadó szeretettel ragaszkodtak hozzá. Nincs jogom felsorolni itt x testvéreket, vagy y-t, z-t, és azt a számtalan különböző forrásból adódó kapcsolatot, amelyeket Ödön igen erőteljesen ápolt, és nem hagyott el mindaddig, amíg ereje engedte. Ezek az utak is szinte percnyi pontossággal határolódtak be, hiszen nem sokkal barátságunk kezdete után már rendszeres volt közöttünk az esti telefonálás. Az első időkben mindig Ő keresett meg engem, ha visszatért esti útjairól. Mindig tíz óra után tíz perc körül hívott, amikor végre otthon volt, és kölcsönösen beszámolhattunk a nap eseményeiről

egymásnak. Ugyanakkor el kell mondanom azt is, hogy annak ellenére, hogy Ödön legszűkebb baráti köréhez tartozónak vallhattam, tudhattam magam, számomra is természetes lett, hogy különböző kapcsolatait nem adta ki, nem keverte össze, és viszonylag ritkán fordult elő, hogy hozzá közel álló emberekkel is találkoztam nála, vagy ezekből a kölcsönös ismeretségekből olyan barátság született volna, amelyik Ödön közvetítésével jött létre. Mindenkinek megvolt a maga útja. Ödön ezt messzemenőleg betartotta, és valamilyen különös politikai óvatosságból talán, de nem volt híve annak, hogy a hozzá különféle megfontolással és szempontok szerint járó emberek valahol egymásra találjanak.

Talán ezzel is kerülni akarta az összeesküvés vádját és lehetőségét, hiszen mindig tudatában volt, hogy nem jár veszélytelen területen, figyelik, és szívesen kihasználnák rossz lépéseit. Ödön a maga bölcsességével erre soha okot nem adott. Erről az idősödő, nehézkesnek tűnő emberről kívülállók alig tétéleztek volna fel, hogy szinte tömegnek számító embereket tart össze, irányít, ad tanácsot és vezet a valós örökkévalóság felé. Azt hiszem, hogy az ÁEH urai idegesek lettek volna, ha tudják, hogy egy nagyon öntudatos, igen lazán összefüggő gárda áll Ödön mögött, akik tanácsait és eligazítását várják, akik ragaszkodnak hozzá, és akiknek irányítását Ödön minden további nélkül végzi.

Rendje iránti szeretetének egyik megható alanya volt Endrédy Vendel, az Apát úr. Endrédy Vendelt úgy jellemezte valaki, hogy ha belép a szobába, ott fény támad. Kivételes egyéniség volt, nem tartozik ide értékelése és jellemzése, de meg kell említeni félelmetes memóriáját, közvetlen szeretetét, azt a természetességet, ahogyan az emberekkel közlekedett. Hozzá tartozó méltóságát, melyet rendtársai soha nem felejtettek el. Vonzó, megható kapcsolat volt, ahogyan ezek az idős, szétszórt emberek el-ellátogattak Pannonhalmára az Apát úrhoz, aki úgy ült ott szerény szobájában – nagyon visszás körülmények között –, mintha most is valamilyen rendház előjárója lenne. Úgy fogadta gyermekeit, testvéreit, mintha mi sem történt volna, nem lenne ateista állam, nem lenne őt gondosan őrző Állami Egyházügyi Hivatal, és nem járta volna meg az ÁVO börtönök poklát. Endrédy Vendel olyan csendes derűvel nézett a világba, és adott erőt testvéreinek, melyet páratlannak lehet nevezni. Ő volt Ödön vezércsillaga is, és én a magam részéről hálás vagyok azért, hogy nemegyszer elmehettem hozzá Pannonhalmára.

Ödönt a hagyománytisztelet nagyon erősen érintette, kegyelettel és nem múltó hálával gondolt halottaira, ápolta sírjukat. Tőle tanultam meg a halottak sajátos tiszteletét, mely nem mindennapi volt, de minden látványosságtól mentes. Számtalanszor mentünk el Brisits Frigyes váci sírjához. Rajta keresztül ismerhettem meg Teleki Pál egyszerű sírkeresztjét a Máriabesenyői temetőben. Együtt szedtük a gázt, akkor, amikor még senki sem kereste sírját, és talán féltek, hogy veszéllyel jár. Ez a ragaszkodás olyan mély benyomást hagyott bennem is, hogy máig Ödönre gondolva járom szeretteim és barátaim utolsó nyughelyét. Ez a kegyelet is hozzá tartozik Ödön sokszínű egyéniségéhez.

Szeretett utazni. Ezek az utazások jelentették a legelemibb pihenést számára, de az is jellemző, hogy különösen életének utolsó hat-hét évében, ezeket már nem egyénileg bonyolította. Igen nagy szeretettel és vágyakozással készülődött egy-egy soproni útjára, amikor magával vitte munkatársait. Ezek az üdülések kollektív felüdülést jelentettek.

Az egyházpolitikus

Egy embert a politikában mindig befolyásoló ereje határozza meg, eszerint értékeli és ismerik el. Kalmár Ödön nem volt politikus alkat látszólag, és különösen nem törekedett politikai sikerekre. Mégis olyanfajta politikát folytatott, mely a köz érdekét szolgálta, melyet kötelességének érzett. Hasznát és jelentőségét csak az a szűk kör mérhette le, amelyik ebben a politikában részt vett, vagy segítségére volt. Ezen a területen életünk szorosan és szervesen összekapcsolódott. Azért kell ezt első személyben elmondanom, mert minden vonatkozásához személyes szálak fűznek, és minden részét közösen dolgoztuk ki, közösen munkáltuk.

1969-től kapcsolatunk egyre szorosabbá vált. A vasárnap délelőtti szokásos látogatásokon túl egyre inkább a hasznosabban tölthető idő felé tolódott el találkozásunk, és megszülettek a hétfő esti vacsorák, melyeknek lassan híre ment. Nem csak feleségemmel hármasan ültünk az asztal körül, és tárgyaltunk meg számtalan eseményt és történetet, hanem Ödön különböző embereket, barátokat hívott meg időnként ezekre a vacsorákra, és lassan kialakult olyan kisebb politikai kör, mely ezeken az estéken számolt be tapasztalatairól, ötleteiről, adott tanácsot, vagy közölt bizalmas értesüléseket. Itt alakult ki az a társaság, amelyik később egyéni politikai irányzatot tudott képviselni, anélkül, hogy ezt hivatalosan bárki észlelhette volna.

*

Számomra is új élet és lehetőség kezdődött 1971. januárjában, amikor a Magyar Kurír katolikus hírügynökség főszerkesztőjévé neveztek ki. Előtte elég nehéz körülmények között kellett dolgoznom az Új Ember szerkesztőségében, mert egyre inkább világos lett, hogy a lap felelős szerkesztője, Saád Béla nyugalomba vonul, és ezzel az Új Ember megszokott profilja változni fog. Nem tudta senki, hogy mit hoz a jövő. A számításba vehető jelölt az én ízlésemnek nem felelt meg, és mindenképpen azon voltam, hogy valamilyen más megoldást találjak. Szerencsémre már körülbelül egy éven keresztül dolgoztam a Magyar Kurírnak, figyeltem a Vatikáni Rádió adásait, és az ottani híreket ültettem át a lap számára. Így amikor a lap főszerkesztője, Jámbor Dezső nyugdíjba ment, helyére engem ajánlott. Máig sem tudom pontosan, hogy kik voltak mellette, kik voltak ellene ennek az ajánlásnak, csak azt tudom, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal urai számtalan embert kérdeztek meg kinevezésem előtt. Röviden, hatalmi kérdések kerültek előtérbe. A Magyar Kurírnak Szántai személyében igazgatója támadt, én pedig arra az álláspontra helyezkedtem, hogy mint felelős szerkesztő a lapért én felelek és nemcsak az Állami Egyházügyi Hivatal, hanem az olvasók felé is. Kalmár Ödön volt, aki látva az egyre élesedő harcot, Horváth Richárdnál, az elnöki tanács tagjánál, az egykori békepapnál keresett mentő lehetőséget számomra. Elért annyit, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal nem szólt bele ebbe a küzdelembe. Igaz, nem is segített, és ezzel számára igen kedvező helyzet teremtődött, hiszen a Magyar Kurír a Püspöki Kar és az Actio Catholica támogatása nélkül, gyakorlatilag teljesen magára hagyatva működött. Arra számítottak, hogy a bizonytalan helyzet bizonytalan vezetést eredményez, és így nem teremthet a papság számára lehetőséget, segítséget az a Magyar Kurír, melynek vezetése nem tudhat maga mögött jelentős egyházi erőket. Ez a helyzet néhány hónap alatt tökéletesen kirajzolódott. Mindenki előtt világos lett, hogy a Magyar Kurír gyakorlatilag vesztes ügyet szolgál.

Ödön hamarosan felmérte a helyzetet, és világosan megmondta, hogy ilyen körülmények között a Magyar Kurírra a papságnak méginkább szüksége van, és el kell követnünk mindent, hogy a Kurír megfeleljen céljának. Egyesek fontosnak tartják a Magyar Kurír szerepét,

különben nem támadnának. Az újságnak többféle feladatot kellett ellátnia. Mindenek előtt legfőbb cél a papság segítése és megfelelő tájékoztatása volt. Ezt egyedül megoldani nem lehetett, segítség nem volt, találékonyság kellett ahhoz, hogy valamit mégis nyújtani tudjunk azoknak, akik máshonnan nem kaphattak támogatást és eligazítást. Arról volt szó, hogy a magyar papság ebben az időben, szinte magányos farkasként küzdött. A főpapok nem állottak, nem állhatták papjaik mögött, mert saját magukat egzisztenciálisan veszélyeztették volna. Nem alakult ki a gyakorlat, hogy egy-egy papi tevékenység mögött átgondolt püspöki magatartás teremtsen meg a védelmet, a tanácsadást, az eligazítást. A magyar egyházban nagyjából saját belátásuk – és tegyük hozzá, bátorságuk – szerint működtek a papok, végezték a pasztorációt, foglalkoztak az ifjúsággal, látogatták a családokat, nyújtottak vigaszt, és erősítették keresztény világnézetükben a hozzájuk fordulókat. Ez természetesen nem tetszett az államnak, és minden ürügyet felhasznált, hogy a működést megakadályozza, korlátozza. Így ha egy-egy pap jól dolgozott, hamarosan feljelentés érkezett róla püspökéhez különböző vélt szabálytalanságok miatt. A püspök kénytelen volt intézkedni, s lassan kialakult a kép, hogy Magyarországon az a jó pap, aki nem tesz semmit, mert aki keveset dolgozik, az kevés hibát vét, és kevés kifogást emelnek működése ellen. Ebben a szomorú és tulajdonképpen visszás helyzetben kellett tenni valamit. Ödön úgy érezte, hogy a Magyar Kurír is egyik lehetősége lesz annak, hogy segíteni tudjunk azoknak, akiknek van bátorságuk a pasztorációra és a relatív hitélet kifejlésére.

Mindenekelőtt meg kell keresni a módját, mi legyen az a közvetlen segítség, amit a papság számára megtehetünk. Így vetődött fel a gondolat, hogy kézzelfogható segítség lesz, ha az elfoglalt, több községet ellátó papok számára hétről-hétre közlünk szentbeszéd-vázlatot azzal a céllal, hogy ha nem lenne ideje saját szentbeszédet írni, akkor ezzel a vázlattal kapjon segítséget ahhoz, hogy viszonylag rövid idő alatt magvas és tartalmas beszéd születhessen. Ezt a gondolatot Ödön nagyon a magáévá tette, és az Ő híres három perces szentbeszédei adták a példát arra, hogy ilyen homília-vázlatot közöljünk, jó előre, hétről hétre a rászoruló papok számára. Ödönön keresztül módomban volt megismerni egyre több rendtársát, és ezekből a rátermett, szétszóratásban élő, művelt szerzetes papokból került ki a Kurírnak az a lényegében láthatatlan gárdája, akik a szentbeszédeket szervezték, írták, és akik gyakorlati tanácsokkal szolgálták azon a területen, ahol a pap, mint szakember dolgozhatott a szerkesztőségben.

Lassacskán ezen a téren is sajátos hírszolgálat alakult ki. Kalmár Ödönnél olyan tömegű pap fordult meg hétről-hétre, hogy elmondhattuk, az országnak nem volt olyan jelentős egyházi eseménye, mely egészen rövid idő alatt ne jelentkezett volna hír vagy értesülés formájában Ödönnél. A másik oldalon – éppen az ödöni példát követve – jómagam is azon igyekeztem, hogy minél nyitottabb, minél vendégszeretőbb legyen a Kurír szerkesztősége mindazok számára, akik felkeresik. Megindult a forgalom, és a szerkesztőségben is nap mint nap sok ember fordult meg, akikkel a legújabb hírekről beszélhettem, s ugyanakkor megkaptam azokat a vidéki eseményekről szóló beszámolókat, melyeket ebben az időben csak így, szájról-szájra lehetett megszerezni. Ödön bölcsessége itt is páratlan volt, és iskolapéldául szolgált, hogyan lehet megfelelő áttekintéssel és óvatossággal kezelni a híreket és értesüléseket úgy, hogy ne tudjon belekötni az árgus szemmel figyelő állami hatóság. Hozzá kell tenni ehhez, hogy Ödönnek különleges hírszolgálatja és érintkezési lehetősége is volt. Köztudott, hogy Párizsban végzett, és ennek során nemcsak a modern francia egyházszelemléletet sajátította el, hanem gyönyörűen beszélt franciául, és a maga diplomáciai készségével nyelvtudását rendkívül jól hasznosította. Természetes volt, hogy francia barátai ajánlására megkeresték őt a francia követségről, ahol nemsokára hitoktatóként és házipapként működött. Egészen példamutató volt, ahogyan Ödön ezt a kapcsolatot ellátta. Mellékes megjegyzéseként számtalanszor hallottam, hogy ilyen vagy olyan alkalomból hívták meg

ebédre, ment el társaságba, vett részt különböző zártkörű fogadásokon, amelyen ez a megjelenés nem tűnt sem hivalkodásnak, sem feleslegesnek. De ezekről a tárgyalásokról, az itt elhangzottakról, soha, semmilyen adatot nem közölt, nem mondta el mi történt, legfeljebb közvetve, jó idő elteltével egy-egy esemény kapcsán visszautalt arra, hogy igen, hát erről ekkor vagy akkor már szó volt, anélkül, hogy személyeket vagy helyet jelölt volna meg. Ezt az óvatosságát mindenkivel szemben tartotta. Nem hozott össze senkit. Barátaival sokkal inkább szeretett négy szemközt beszélgetni. A Jézus Szíve templom viszonylag kicsiny udvarán nagyon sokat sétáltunk kettesben föl-alá. A szűk ösvényen teljes biztonságban kicserélhettük gondolatainkat, és értesüléseinket. Ez a diszkréció volt Ödön politikai tevékenységének ereje. Úgy tudta az emberek értesüléseit felhasználni, úgy oldotta meg ajkukat és fogadta el titkaikat, hogy azok biztosak lehettek abban, hogy ebből soha senkinek semmiféle vonatkozásban kára, baja nem származhat. Ez a diplomáciai készség, megfontoltság, Ödönnek abból az alapvető természetéből adódott, hogy mindenkor megőrizte nyugalmát, végtelenül türelmes volt.

Ha valaki azt hinné, hogy mindez valami sajátos magatartással, vagy tudatosan megfontolt, lépésről-lépésre haladó politikai készséggel párosult Ödönnél, téved. Ösztönösen felfogta, hogy adott körülmények között mi a megfelelő magatartás, illetve viselkedési mód. Senki nem tartotta titkolózásnak, hogy nem számolt be, csak arról, amit valóban fontosnak tartott, soha nem közölt fölöslegesen értesüléseket és adatokat. Talán visszaintett a múltból Ödön hánytatott sorsa, kiűzetése a rendből, hogy meg kellett válnia a környezettől, mely olyan kedves volt számára. Végigmentünk a XI. kerület akármelyik részén, Ödön szinte minden házról tudott mondani valamit, kik laktak ott, kik voltak kedvesek számára, kikkel került szorosabb barátságba, kik, mit tettek emberekért. Ennek a hatalmas ismeretségnek és emlékezésnek köszönhető, hogy Ödön számára nemcsak a papok, hanem a világiak, régi barátai is rengeteg értesülést, problémát, helyzetet mértek fel, és ugyanakkor kialakult az a kör is, mely mindig kész volt arra, hogy segítsen azokon, kiket Ödön ajánlott nekik, vagy elküldött hozzájuk megfelelő eligazítással és megfelelő kéréssel.

Nem csoda, hogy a Kurír körül olyan fajta műhely alakult ki, amelynek vezetője Ödön volt. Hiába voltam a főszerkesztő, a tanácsadás, a bölcs igazítás atyja és vezetője Ő volt. Számtalanszor előfordult, hogy nehéz, próbatevő tárgyalások előtt vele beszéltem át a dolgokat. Vele állapodtunk meg abban, hogy bizonyos kérdésekre milyen megfelelő választ adjak. Vele tudtam tisztázni, hogy az adott helyzetben mi a legmegfelelőbb magatartás. Ő tudott biztonságot adni, amikor sehová sem fordulhattam. Ő oldotta fel a magamra hagyottságot, amikor szembe kellett néznem azzal a felelősséggel, mely mögött nem volt semmiféle támasz rajta kívül. Az együttes kitűnően működött, mert szinte erényt kovácsoltunk abból, hogy mozaikosdit játszottunk. Ez a mozaikosdi abból állott, hogy amikor az Állami Egyházügyi Hivatal részéről bizonyos lépésekre került sor, az előzményeket és az eseményeket apró részekre bontva megpróbáltuk összerakni, és ez a mozaikosdi azt eredményezte, hogy lassan szinte hetven százalékos biztonsággal meg tudtuk mondani, hogy mi lesz a jövő lépése, mire kell számítani, vagy milyen lehetőség van, amelyet kihasználhatunk. Hol van az államvezetésnek az egyházra vonatkozó részében olyan gyenge pontja, mely számunkra előnyt jelenthet, így számtalan eseményt ki tudtunk védeni, embereket tudtunk figyelmeztetni arra, hogy vigyázzanak, mert különös figyelemmel kísérik tevékenységüket és ugyanakkor bizonyos előnyök megszerzését is kimunkálhattuk.

*

Számomra felejthetetlen esemény volt, amikor 1972-ben az első zarándoklat elindult Rómába. Öreg szerzetesek és szerzetesnők mehettek hosszú évtizedek után vagy először az örök városba. Pápai beszéd hangzott el számukra, melyben VI Pál pápa kitért a fölslatott

szerzetesekre is. Körülbelül ezt mondotta: különös szeretettel küldjük áldásunkat azok számára, akik hivatásuk teljesítésében akadályozva vannak. Ez a felosztott szerzetesekre vonatkozott. Mikor megkaptam a pápai beszéd szövegét, és ezt a mondatot olvastam, tudtam, hogy leközlésével probléma lesz. Az Állami Egyháziügyi Hivatal nem fogja szótlánul tűrni, hogy ilyen szöveg megjelenhessen. Ebben az időben teljesen nyílt cenzúra működött, melyet számomra azzal nehezítettek, hogy állandóan felajánlották, hogy szívesen ad az Állami Egyháziügyi Hivatal tanácsot, de a következményekért nekem kell vallani a felelősséget. A lap szempontjából nem volt közömbös, hogy milyen szöveg jelenik meg, alaposan ki kellett puhatolnom, hogy mit lehet megjelentetni és mit nem. A tanácsadás helyett azt a módszert választottam, hogy elküldtem az újság érzésem szerint kritikus közleményt tartalmazó részét, azzal a magyarázattal, hogy ezt én így jelentetem meg, ha valamilyen kifogás van ellene, akkor szóljanak. Ekkor is elküldtem a pápai szöveg részét, nemsokára megkaptam a telefont, hogy baj van. Ödönnel előtte megbeszéltük a dolgot. Vele együtt arra az álláspontra helyezkedtem, hogy ennek a mondatnak feltétlenül benne kell maradni a pápa beszédében, illetve a pápa beszédét csak változtatás nélkül, szóról-szóra közölhetjük le. Úgy, ahogyan az az Osservatore Romanóban megjelent. Rövidesen berendeltek az Állami Egyháziügyi Hivatalba, ahol a hírhedt főosztályvezető fogadott. Dühösen megkérdezte tőlem, hogy tulajdonképpen hogyan képzelem én, hogy egy ilyen mondatot benne hagyhatok a beszédben. Mi az, hogy akadályoztatott emberek, akik különös áldást kaptak. Felvilágosítottam, hogy ezek természetesen azok a szerzetesek, akiknek a működését a magyar állam megtiltotta.

– Igen, de ez nem jelenhet meg.

– Rendben van – mondtam – akkor a beszédet nem jelentetjük meg.

– De hát ez lehetetlen, hiszen a magyar zarándokokhoz intézte a pápa.

– Ez igaz – mondtam – de én nem kaptam felhatalmazást arra, hogy cenzúrázzam a pápa beszédét.

– És akkor mit tesz?

– Nem jelentetem meg.

– És mivel fogja megindokolni?

– Azzal indokolom meg, hogy nálunk proletárdiktatúra van.

Rendkívül dühösen nézett rám a főosztályvezető, majd elköszöntem. Alig értem vissza a szerkesztőségbe, újabb telefon érkezett, tudatták, hogy az Állami Egyháziügyi Hivatalnak nincsen kifogása az ellen, hogy a beszédet leközljem. Így jelenhetett meg 1972-ben ez a mondat, amely talán először utalt arra, hogy a Vatikán valamilyen formában mégiscsak figyelemmel kíséri a felosztott szerzetesrendek sorsát. Ödön természetesen nagyon örült, és az én diadalomnak fogta fel a történetet, holott mögötte az Ő bölcs tanácsa, és a Tőle tanult magatartás állott. Számtalan ilyen eset fordult elő, amikor a Tőle származó mérséklettel és megfelelő diplomáciai ügyeskedéssel olyan apró kis eredményeket lehetett elérni, melyeket csak a türelem és a belátás tudott megvalósítani.

*

Ödön felejthetetlen mondása volt: igyekezz azon, hogy soha ne legyél lekötelezve senkinek. Mindenkit erre nevelt, erre tanított, és nemcsak életével és magatartásával mutatott példát erre, de mindig elő is segítette, hogy eszerint cselekedjenek. Neki köszönhetem azt a jelenetet is, amikor az Állami Egyháziügyi Hivaltól szemrehányást kaptam, mert az egykori börtönbüntetésemmel kapcsolatban 15 év eltelté után hivatalos kérelmet adtam be, hogy a hátrányos következmények alól mentesítsenek. Ne legyen priuszom. Valóban, néhány hét múlva kiszállt a lakásomra egy rendőr, hosszan kikérdezett, majd néhány hét múlva egy papírt kaptam, amelyikben az volt, hogy miután 15 éven keresztül újabb politikai vétséget nem követtem el, a Népköztársaság elnöke büntetésem hátrányos következményeit eltörli. Az

egyik szokásos Állami Egyházügyi Hivatali kihallgatáson, az osztályvezető szemrehányást tett nekem, mondván, hogy nagyon rosszul esett neki, hogy én nem fordultam hozzá az ügyemben, amikor a büntetésem hátrányos következményét eltörölték. Én csodálkozva néztem, hogy miért kellett volna hozzá fordulnom.

– Hát segíthettem volna Önnek.

Ödöntől tanultam a leckét, amikor azt mondtam:

– Uram, én nem kértem mást, mint azt, amit minden magyar állampolgár kérhet, s amely minden magyar állampolgárt megillet. S miért kértem volna Öntől szívességet, miért köteleztem volna el magamat?

Ez az ember ettől kezdve valami különös tartózkodással kezelt, mondhatnám úgy is, hogy meggyűlölt, de azt hiszem, hogy valami elismerés is megcsillant szemében. Ezt az elismerést is Ödönnek köszönhetem.

Nem akarom emlékét saját sorsommal színeznem, de meg kell mondanom, hogy ez az időszak, mely számomra nagyon sok munkát, tanulságot és ugyanakkor örömet jelentett, azért volt szép és emlékezetes, mert fölötte lebegett mindig Ödön mértéktartó, bölcs alakja és mosolya, ahogyan bizonyos kérdésekben állást foglalt, véleményt mondott és a maga igen csendes módján arra készítetett, hogy változtassam meg, néha túl hevesen, az események sodrában talán kevés meggondolással alakított álláspontomat. Ő volt a mérce, Ő volt a támasz, s Ő volt az, aki sok ember számára megadta a szükséges eligazítást, mely a dolgokat előre vitte anélkül, hogy bárkinek ártott volna. Elmondhatom, hogy a Magyar Kurír, ezzel az Ödön féle szellemi vezetéssel, a lehetőségek között jól működött. Tanácsára alakult ki a lehetőség, hogy szorosabb kapcsolatot köthetett a Vatikáni Rádióval. Ennek előzménye volt, hogy egyszer Németországban járva, a Katholische Nachrichten Agentur (Katolikus Hírügynökség) főszerkesztője felajánlotta, hogy az oly fontos hírellátás érdekében teljesen ingyen egy telex-gépet küld számomra, melyen minden éjjel leadják azokat a híreket, melyeket a KNA külföld számára közöl. Rendkívül fontos lépés lett volna, hiszen eddig a német és svájci katolikus hírügynökségi anyagot csak postán kaptam meg, és nyolc-tíz napos késéssel jelenhetett meg a Magyar Kurírban. A telex-gép felállításához és behozatalához természetesen Állami Egyházügyi Hivatal-i engedély volt szükséges, amelyet rövid úton elutasítottak, mondván, hogy nem áll módjukban engedélyezni, mert ellenőrizhetetlen, nem tudják, hogy mit adnak le számomra, stb. Ezért ezt a rendkívül előnyös és olyan fontos ajánlatot el kellett utasítani. De ez az elutasítás lehetőséget adott arra, hogy azt mondjam, amennyiben nem tudom ezt az „ellenőrizhetetlen” hírforrást megkapni, akkor igényt tartok arra a hírforrásra, melyet ellenőrizhetnek. A Vatikáni Rádió magyar adása viszonylag könnyen fogható országunkban. Így aztán kénytelen-kelletlen belement az Állami Egyházügyi Hivatal, hogy a Magyar Kurír a vatikáni rádió híreit közölhesse, és miután Szabó Ferenc, a vatikáni rádió magyar jezsuita vezetője hamarosan felfogta, hogy a gyors és rövid hírek milyen fontosak a Kurír számára, egyre több ilyen nagyon jól használható hír hangzott el az adásban. A Magyar Kurír szinte a Vatikáni Rádió magyarországi közvetítője és írásbeli megjelenítője lett. Ez abban az időben – a 70-es évek közepén – még igen nagy eredménynek számított, és ebben nem kis érdeme volt Ödönnek is, aki a másik oldalon a ciszterci-rend részéről segítette a hírközlés kiszélesedését és terjedését.

Ödönnek más vonatkozásban is olyan egyházpolitikai húzásai voltak, melyekkel vagy közvetlenül, vagy valakin keresztül eredményeket tudott elérni. Ennek egyik leghíresebb esete volt, amikor Dudás Miklós görög katolikus püspök halálakor utódot kellett keresni a püspöki székbe. Hosszú küzdelem és huzavona indult meg, és ma már elmondhatjuk, hogy az utód annak a megbeszélésnek eredményeként került Hajdúdorogra, hogy Ödön kiállt mellette, és francia összeköttetését igénybe véve megmagyarázta, hogy a Vatikán döntése csak az Ő személyére vonatkozóan lehet bölcs és eredményes. Erről igen kevesen tudtak, teljes

egészében még az érdekelt előtt sem volt világos, hogy mi történt, és hogyan történt. Ödön bölcs mosolyával nézte az eseményeket, és azt is természetesnek tartotta, hogy ne vegyen részt azon a püspökszentelésen, melynek alanyaért olyan sokat tett. De Ödönt nem érdekelte soha az elismerés, nem tartott igényt a hála, viszonzásra. Az elhivatott ember öntudatával járta a saját útját, és nem tette függővé olyan feltételtől, mely nem tartozott szorosán a kitűzött célhoz. Ez a teljes önzetlenség és a teljes függetlenség mindenkitől, olyan vonzóvá tette személyét, melyet csak az ért meg igazán, aki egyszer a közelébe került, és fel tudta mérni, hogy mit jelent Kalmár Ödön barátai és hívei számára.

Az egyházpolitika kanyargós útján rendkívül biztos tudattal és meghatározó készséggel járt és tette a dolgát. Mindig szívesen segített mindenkin és különös szívügye volt, hogy a pasztoráció zavartalanságát biztosítsa azok számára, akik ezen a nehéz úton végezték munkájukat. A politikai célkitűzések közé tartozott természetesen, hogy megtegye a szükséges ellenlépéseket az ÁEH erőszakos politikájával, a békepapi mozgalom kártékony szerepével kapcsolatban. Ő volt a bevehetetlen vár, ahová megtértek azok, akik ebben az egyoldalú küzdelemben sérelmet, vagy sebeket szenvedtek.

Mi volt ennek az egyházpolitikai magatartásnak, Kalmár Ödön egyházpolitikusi arcélének a titka? Nem mondhatunk mást, a szeretet, a türelem, és a függetlenség. Ez a három vezette akkor is, amikor rendtársai vagy paptársai voltak gondolatában. Ugyanez vonatkozott mindenkire. Mindenkinek mindene akart lenni, és úgy érezzük, ezt élete folyamán meg is valósította.

Elgondolkodtató halála után visszatekinteni alakjára, arra a karcsú fiatalemberre, aki olyan energikusan intézkedett a ciszterci gimnázium folyosóján, s arra a későbbi, kissé elnehezült úrra, aki a Jézus Szíve templom igazgatói lakásában fogadta barátait. Régi ismerősei azt állítják, hogy mit sem változott, ifjú korában éppen olyan bölcs volt, mint később, holott nem volt egyszerű számára az a 12 évi sekrestyéskedés, a Szentendre melletti Izbégen. Nyilván sokaknak nem tetszett nagyvonalúsága, nem tetszett függetlensége, elkötelezettsége. A kívülállóknak viszont csodálatot keltett, hogy ez a művelt, széles látókörű, kiváló modorral rendelkező, az etikettet tökéletesen ismerő ember, akinek minden mozdulatából áradt a tudatos szeretet, milyen végtelen türelemmel és szeretettel tudott foglalkozni azokkal az egyszerű paptestvérekkel, akik számára szobája és modora zavarbakeltően elegánsnak tűnt. Ödön mindenkivel szót tudott érteni, de viszonylag kevés ember volt, akit tökéletesen bizalmába fogadott. Ennek biztosan az volt a kiinduló pontja, hogy évek folyamán megszokta, hogy állandóan figyelik, készenlétben kell állnia. Mindenkor féltő gondoskodással tekintett környezetére is. Sokan megkörményezték. Jőmagam is nem egyszer találkoztam azokkal a férfúkkal, akik nem önzetlenül keresték fel őt, hanem adatokat, értesüléseket szerettek volna szerezni magatartásáról, terveiről, kapcsolatairól. Hogy ez nehezen sikerült nekik, Ödön bölcsességén múltott, és azon, hogy félelmetes biztonsággal tudta megkülönböztetni az őszinte és a valamilyen érdeket képviselő hangot. Mindebből semmit nem mutatott. Nem árulta el érzelmeit, nem árulta el tudását, bizonyos vonatkozásban nagyon megközelíthetetlen volt, ugyanakkor mindenki nagyon könnyen közeledhetett hozzá.

Számomra mély és egyéni élmény magatartása volt, a világhoz való közeledése. Felejthetetlen diákéveimet egyik jezsuita konviktusban éltem, ahol a jezsuita szellemet és a jezsuita gondolkodást ismertem meg, és több-kevesebb sikerrel sajátíthattam el. Egészen más léggörít találtam nála, és egyszer úgy fogalmaztam számára, hogy a jezsuitáktól megtanultam a fegyelmet, Tőled pedig a szeretetet. Ez volt a különbség, melyet olyan mélyrehatóan éreztem nála, és kettősségét érzem ma életem eredményének és értékének.

Sokat lehetne még mondani, mi mindent tett Ödön. A sajtón, a közéleten keresztül, amely egyre eredményesebben és egyre több esélyt rejtve mutatkozott a magyar egyházpolitikában.

Ha egyéni vallomásaimat folytatnám, el kellene mondanom, hogy amikor egy koncepció per keretében erőszakkal eltávolítottak a Magyar Kurír éléről, Ödön volt, aki nemcsak vígasztalt, hanem új távlatokat és lehetőségeket csillantott meg számomra. Minden vonatkozásban átgondolt azokon a nehéz hónapokon, amíg újra, valahogy megtaláltam a helyemet, megvettem lábamat és elindultam az új úton, amely már nem kötött szorosan az egyházhoz, és a katolikus újságíráshoz, de megtartatta velem Ödön szellemét és lelkiségét.

1983 számomra igen nevezetes és súlyos esztendő. Ekkor kezdődött, illetve ekkor csúcsosodott ki Ödön már régen fennálló betegsége. Máig sem világos, milyen megfontolás vezette, de Ödön betegesen irtózott az orvostól, és nagyon sokáig halogatta, hogy érdemben kivizsgálta magát. Betegségének első jelei a szemén látszottak, egy idő után kidülledtek, és véresek lettek. Ödön nem panaszkodott, és bevallása szerint nem is vett észre önmagán semmiféle különös változást. De akik szorosan mellette voltak, azok lemérhették, hogy valami nincs rendben, hogy valahol Ödönnel baj van. 69 éves volt ekkor. Jó erőben volt, és mindeddig néhány kisebb influenzától eltekintve nem panaszkodhatott egészségi állapotára. De ekkor a fáradság jeleit lehetett látni rajta, talán már nehezebbek estek a délelőtti fogadások, mikor 15 ember is megfordult nála. A másik ilyen árulkodó jel volt, hogy lassan elhagyta azokat az esti látogatásait, melyeket mindaddig programszerűen végzett. Természetesen mélyen érintette szeretett édesanyjának, a mamának halála, és még inkább megrázta sógora hirtelen távozása. Számunkra kissé talán különös, hogy egyik rendtársa balesete olyan mélyen hatott rá, hogy szinte hetekig tartó búskomorság követte.

Kidülledt szemei bizonyos veseproblémákra mutattak, és azokra a rákos tünetekre, amelyeknek félreérthetetlen jelei később teljesen világosak lettek. Végül orvoshoz kellett fordulni, és egy szép napon kórházba került. Három hónapot töltött ott, nagyon nehéz körülmények között, hatalmas műtétet hajtott végre rajta. Úgy tűnt, hogy sikerült. Kora ősszel hazakerült szeretett otthonába, és néhány hetes lábadozás után – a kívülálló számára csodaként hatott – ellátta szentmiséit, készült a szentbeszédre, fogadta barátait, ismerőseit, mintha mi sem történt volna. De megnőtt fáradékonyasága, és időnként észrevette az ember, hogy kötelességszerű tevékenysége egyre nagyobb munkát okoz és egyre nagyobb erőfeszítést igényel. De másfél év úgy telt el, hogy látszólag minden rendben volt, ha kisebb-nagyobb engedményeket is tett az egészsége érdekében, lényegében visszatért a régi élet.

Azok, akik nem ismerték mélyebben betegségének okát és helyzetét, már bizakodni kezdtek. Így jött el 84 ősze, s az állandó orvosi felügyelet mellett élő Ödönt ismét kórházba küldték. Néhány órával beszállítása előtt jártam nála, és ahogyan lenni szokott, fölényes derűlátással mondtam, hogy ez olyan vizsgálat, melyen rövidesen túl esik és ismét itt lesz körünkben. Nem cáfolt meg. Ágyban fekvé várt kórházba szállítását. Visszanéztem búcsúzaskor, és pillantását, azt a mosolyt soha nem felejttem el. Máig kísér, és itt él bennem kitörölhetetlenül. Ebben a tekintetben valami olyan gyengédség, és olyan biztos tudat volt, hogy Ő átlép az örökkévalóságba, hazamegy, ahogyan mindig mondotta. De nem engedi el a kezemet, együtt maradunk, megvár, hogy én is kövessem Őt. Addig sem kell csüggednem, félnem, mert velem és mellettem lesz. Elkísér minden lépésben. Olyan végtelen, biztató szeretet áradt ebből a tekintetből, hogy zavartan mentem ki, és tudtam, hogy szorongásom nem alaptalan, lehet, hogy utoljára láttam, de ez az utolsó látás feledhetetlen és a szinte kétségbeesett szomorúságon túl mégis biztató volt. Tudom, nagy szavak ezek. De tekintetét és mosolyát máig olyan élesen és maradéktalanul őrzöm, mint aki valamilyen nagyon nagy pillanatnak a megajándékozottja, melyet nem lehet elfelejteni, és meg nem történné tenni.

Jóslatom bevált. Viszonylag rövid idő múlva újabb műtét után Ödön ismét hazakerült, de ekkor már reményeink nagy részét fel kellett adni. Hosszú ideig feküdt alapos orvosi vizsgálat mellett, nehéz lábadozás után néhány röpke sétával tarkított pihenés jelentette az életét. Hetente felkereste az orvos, ellátta, tovább segítette azon az úton, mely alatt egyetlen

egy panasz, egyetlen csüggedt kijelentés el nem hagyta ajkát. Nem szerette, ha betegségéről érdeklődtek, nem szerette, ha megkérdezték, hogy hol tart, mint tart. Nem szeretett beszélni, ellentétben azokkal, kik számára betegségük óriási élmény és mondanivaló. Azt sem igényelte, hogy tanácsot adjanak Neki, némán tűrte a szenvedést és fájdalmat.

Nem volt közömbös számára, hogy már nem misézhet nyilvánosan. Nem tudni, hogy mit jelentett neki, hogy távol kell maradnia az oltártól, de már nem kockáztatta meg a nyilvánosságot. Nem tudjuk, hogy jegyzetelt, vagy bármilyen módon készült volna a hazamenetelre. Hosszú, meghitt beszélgetésre várta barátait, és azokat, akik fontosak voltak számára. Olyan megragadó egyéni tanácsokat adott, melyeket mindenki egy életre magával vihetett. Tudatosan készült arra, hogy itt kell hagyni híveit. Még mindig fel-felcsillant a remény, hogy talán az orvosok keresztülszűrik ezen a nehéz időszakon, és egészségi romlását meg is állítják. Ő már többet tudott ennél. Azt, mit csak számára mondott a kinyilatkoztatás. Elkészült, hogy egy szép napon ismét felveszi rendi ruháját, és megtér testvérei közé a zirci temetőbe. Még több mint egy esztendő volt hátra ekkor életéből. Nagyon nehéz időszak volt. Egy ember számára, aki olyan gondosan ragaszkodott egyéni függetlenségéhez – a rendi kötelmeken túl –, nagyon nehéz lehetett, hogy kiszolgáltatott volt az orvosoknak és az ápolóknak, kötve volt időben és helyben és azt is tudta, hogy minden segítség és minden tevékenység alapjában véve már a véget jelenti. Nem rendezett látványos búcsúzást, nem végrendelkezett olyan módon, hogy mindenkit eligazítson. Igyekezett tovább élni feltűnés és változás nélkül úgy, ahogy azt jónak és helyesnek látta, és ahogyan nyilván eleve elhatározta.

Legmegdöbbenőbb a türelme volt ebben az időben. Szándékosan nem akartuk észrevenni, hogy milyen erőfeszítést okoz neki minden mozdulat. Szinte megszállottan ragaszkodott bizonyos dolgokhoz. Számtalanszor felajánlottuk neki, hogy talán ritkítsuk, vagy szüntessük meg a híres hétfő esti összejöveleket. De nem, ragaszkodott hozzá. Számomra él az időpont, 1985. december 30. Ez volt az utolsó hétfő esti összejövetel, egyre jobban lerövidült időtartamuk – nem maradtunk már, mint egykor, szinte az éjféle órákig. Csendes vacsora, meghitt beszélgetés után kilenc óra, negyed tízkor vége volt ennek a szinte hagyományoszerű találkozásnak. Az esti telefonok még éltek, még kerestük egymást. Egyre inkább én vettem át a kezdeményező szerepet, aztán eljött az időszak, amikor betegsége már reménytelen szakaszba került. Súlyos övsömör gyötörte, a telefonhoz sem volt ereje. Az esti hívásra, már az ápolók feleltek. S egy szép napon, vasárnap hajnal volt, megrendült szavakkal közölték velem, hogy 1986. február 23-án, két nappal 72. születésnapja után, átlépett az örökkévalóságba. Hazament.

Emlékeimre térnék vissza. Ott álltam a halálos ágya mellett. Már felöltöztették, ismét ciszterci volt. Ott voltak rendtársai, s nem tudom még kik. Nem emlékszem a körülményekre.

A hó borította Zircen, a temetőben, mikor koporsóját elnyelte a föld, ahol a szeretett rendtársai is elkészöntek, bizonyossággal tudtam, hogy átlépett az örökkévalóságba.

Nincsen olyan magányos perc, amikor ne jutna eszembe valamelyik mondása, szava, válasza azokra a sokszor csípős és gúnyos mondatokra, melyekkel olyan sokszor bombáztam, melyeket talán élvezett, és sokszor kiigazított. Ma már nem a fájdalom él bennem, nem a veszteség.

Tudom, hogy jó helyem van. Tudom, hogy oda követték barátai, s oda szeretném követni én is. Úgy érzem, hogy Ő volt a véső, mely belőlem, a sziklatömbből kihozott valamit, ami több és szebb, mint ahogyan a világra született. Alakítani tudott rajtam, és a szüleim után neki köszönhetem a legtöbbet. Tudom azt is, hogy nem egyedül én mondom ezt, sokan vagyunk

szanaszét a világban, akik számára ez a név, Kalmár Ödön többet jelent, mint személyt, szerzetest, vagy egykori lelkiatyát. Fogalmat jelent, tiszta fogalmat, melyet Ő testesített meg.

Ő volt az, aki megteremtette a modern katolikus ember modelljét, nem hamis ájtatoskodáshoz kötötte Krisztus tanítását, aki megtanított bennünket az önálló gondolkodásra. Megtanított arra, hogy elvonatkoztatathatunk külsőségektől és formaságoktól. Megtanított, hogy a szeretet mindennél több. Ha elnézők vagyunk és udvariasak, akkor ezzel önmagunkat becsüljük meg. Az igazságnál több a szeretet. Aki elnéző, belátó és megértő, az olyan erőt birtokol, mely sokkal több, mint amit a földi meggondolások nyújthatnak neki. Megteremtette az együtt gondolkodók nagy családját, anélkül, hogy szervezetet épített volna. Hatással volt az emberekre, anélkül, hogy ebben önmagának előnyt vagy elsőbbséget kért volna. Úgy adott, hogy nem kért semmit. Ez volt Ő. És éppen ezért ma sem ment el, ma is itt maradt közöttünk, eszméivel és gondolataival. S mi, akik szerettük és megértettük Őt, tudjuk, hogy a legtöbbet adta. Mindent.

Márkus László

